



МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

/Рекомендація кафедри до захисту

Підпис зав. кафедри/

ГНАТИШИН Софія Богданівна

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСНИХ МЕХАНІЗМІВ
В ОСОБИСТОСТЕЙ З АЛЕКСИТИМІЄЮ

Спеціальність 8.053 – Психологія

Магістерська робота на здобуття кваліфікації магістра

Кафедра клінічної психології

Науковий керівник –

Ніздрень-Федорович Олександра Андріївна;

доктор філософії із соціальної психології,

кандидат психологічних наук

ЛЬВІВ – 2019

Вищий навчальний заклад «Український католицький університет»

Факультет наук про здоров'я

назва факультету

Кафедра клінічної психології

повна назва кафедри

Пояснювальна записка

до магістерської роботи

магістр

(освітній ступінь)

на тему:

«Психологічні особливості захисних механізмів в особистостей з
алекситимією»

Виконала:

Студентка 6-го курсу

Групи ЗПК-17/М

Спеціальності 8.053 Психологія

Гнатишин С.Б.

Науковий керівник:

Ніздрень-Федорович О.А.

Рецензент:

Львів – 2019 рік

Вищий навчальний заклад «Український католицький університет»
Факультет наук про здоров'я
Кафедра клінічної психології

Освітній ступінь: **магістр**
Спеціальність: **8. 053 Психологія**
Освітня програма: Клінічна психологія з основами когнітивно-поведінкової терапії

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____
«_____» _____ 20__ року

ЗАВДАННЯ НА МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Гнатишин Софії Богданівні

1. Тема роботи: «Психологічні особливості захисних механізмів в особистостей з алекситимією».

Керівник роботи: Ніздрань-Федорович О.А., доктор філософії із соціальної психології, кандидат психологічних наук, доцент кафедри клінічної психології УКУ.

Затверджені Вченою Радою факультету від «23» жовтня 2018 р., протокол №3

Строк подання студенткою роботи:

2. Вихідні дані до роботи: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та додатки.

3. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): 1) проаналізувати поняття «алекситимія» та історію розвитку вчення про нього; 2) окреслити предметний зміст понять: «характер», «риса характеру» та «структура характеру»; 3) розглянути типологію організації характерів за Н. Мак-Вільямс; 4) проаналізувати поняття «захисні механізми психіки» та їхній вплив на життєдіяльність особистості; 5) з'ясувати причини виникнення психосоматичних захворювань особистості; 6) розробити методичний інструментарій та

підібрати систему методичних процедур, адекватних меті дослідження; 7) перевірити наявність більшої схильності до виникнення алекситимії у чоловіків, порівняно з жінками; 8) з'ясувати наявність зв'язку між алекситимією, типами характеру та певними механізмами психологічного захисту особистостей; 9) з'ясувати специфіку об'єднання типів характеру та механізмів психологічного захисту в осіб алекситимічного радикалу.

4. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): магістерське наукове дослідження містить рисунки, діаграму, схему, таблиці.

5. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір і погодження теми	22.10.2018	
2	Обговорення методології та структури дослідження. Підбір опитувальників	07.11.2018	
3	Здача опису роботи та бібліографія	21.11.2018	
4	Опрацювання I розділу	18.12.2018	
5	Представлення I розділу дослідження	26.12.2018	
6	Опрацювання II розділу	28.01.2019	
7	Представлення II розділу дослідження	06.02.2019	
8	Проведення опитування	29.03.2019- 26.04.2019	
9	Статистичне опрацювання даних і опрацювання III розділу	27.04.2019-05.05.2019	
10	Попередній захист магістерської роботи	09.05.2019	

Студент _____ Гнатишин С.Б.

Керівник проекту (роботи) _____ Ніздрень-Федорович О.А.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТЕЙ З АЛЕКСИТИМІЄЮ	11
1.1. Вивчення феномену алекситимії в психології	11
1.2. Окреслення предметного змісту понять: «характер», «риси характеру» та «структура характеру»	14
1.3. Психоаналітична типологія характерів Н. Мак-Вільямс	17
1.4. Типологія механізмів психологічного захисту	22
1.5. Психосоматичні хвороби та їх зв'язок з алекситимією	27
Висновки до першого розділу	29
РОЗДІЛ II МЕТОДОЛОГІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	31
2.1. Методи емпіричного дослідження	31
2.2. Процедура проведення емпіричного дослідження	33
2.3. Характеристика вибірки учасників дослідження	36
Висновки до другого розділу	36
РОЗДІЛ III АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	38
3.1. Статеві відмінності у схильності до алекситимії	38
3.2. Психологічні особливості зв'язку між алекситимією, характером особистості та механізмами психологічного захисту	41
3.3. Специфіка об'єднання типів характеру та механізмів психологічного захисту серед груп осіб алекситимічного радикалу	49
3.3.1. Група осіб без ознак алекситимії	51
3.3.2. Група осіб з потенційними ознаками алекситимії	54
3.3.3. Група осіб з алекситимією	57
Висновки до третього розділу	61
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	67
ДОДАТКИ	73

ВСТУП

Наш світ створив безліч видів рослин, незліченну кількість видів тварин та комах, але також він створив людину, яка є настільки унікальною, що неможливо знайти хоча б двох однакових людей. Звісно, зовнішність близнюків дозволяє припустити велику схожість деяких людей, але навіть близнюки з однаковою зовнішністю, схильністю до певних типів хвороб і, припустімо, однаковим типом темпераменту можуть мати винятково відмінне ставлення до життя та багатьох його сфер. Така різниця у розвитку може бути спричинена різноманітністю ситуацій та перешкод, які спіткають людину буквально щодня. Поведінка залежить насамперед від того, в якій сім'ї вона росла, кого обирала собі за друзів, з якими труднощами стикалася та які шляхи обирала для їх подолання. Всі ці аспекти життєдіяльності здійснюють прямий вплив на формування характеру.

Характер людини – одне з найцікавіших та найважливіших питань, яке досліджує сучасна психологія. Адже кожна людина, здійснюючи певну діяльність, керується особистими переконаннями та сприймає зовнішній світ під призмою власного бачення. Характер людини є своєрідним «стрижнем», що формується та змінюється протягом усього життя та визначає спрямованість особистості, тобто її матеріальні і духовні потреби, інтереси, переконання та ідеали. Тема характеру цікавила дослідників уже давно, тому вони намагалися встановити зв'язок між характером та темпераментом, здібностями, захворюваннями та навіть зовнішністю. Чимало досліджень було проведено, щоб детальніше дослідити різноманітні характерологічні риси, а з розвитком різних психологічних шкіл поняття «характеру» набувало все нових значень та розглядалося з кардинально протилежних точок зору.

Алекситимія – обмежена здатність індивіда до висловлення власних емоцій та почуттів, їх вербалізації та розпізнавання емоцій інших. Проаналізувавши літературу, стає відомо, що алекситимію вважають одним

з факторів виникнення психосоматичних захворювань, активне вивчення яких продовжується в наш час. Окрім цього, нездатність людини до вербалізації почуттів часто сприяє труднощам у сімейній, робочій сферах та соціалізації індивіда загалом.

Захисні механізми психіки – своєрідні «фільтри», які служать для усунення або мінімізації негативних, травматичних переживань. Їх вивчення почалось ще відомим австрійським неврологом З. Фройдом, згодом його дочкою, і продовжується до сьогодні. Знання психологічних механізмів захисту Его займає важливе місце у роботі психолога з пацієнтами, що мають в анамнезі різного роду психотравми.

Актуальність: три вищезгаданих елементи у своєму поєднанні дадуть початок новому дослідженню, результати якого стануть хорошим доповненням інструментарію практичних психологів. Адже хоча алекситимія і не вважається розладом чи хворобою, її зв'язок з соматизацією різних захворювань є давно доведеним. Тому, зважаючи на те, що кожній людині властивий певний тип характеру (або яскрава вираженість декількох типів), то варто було б сконструювати дослідження, що покаже наявність чи відсутність зв'язку між характерологічними особливостями та алекситимією, а далі з'ясувати особливості «фільтрування» неприйнятної для особи інформації, використовуючи несвідомий захист.

Об'єкт: психологічні особливості особистостей з алекситимією.

Предмет: особливості структури характеру і механізмів психологічного захисту в особистостей з алекситимією.

Мета дослідження: теоретичне обґрунтування та емпіричне дослідження особливості структури характеру і захисних механізмів в осіб з алекситимією, наявності між ними кореляційного зв'язку.

Для досягнення мети були сформульовані такі **завдання** дослідження:

1. Проаналізувати поняття «алекситимія» та історію розвитку вчення про нього;

2. Окреслити предметний зміст понять: «характер», «риси характеру» та «структура характеру»;
3. Розглянути типологію організації характерів за Н. Мак-Вільямс;
4. Проаналізувати поняття «механізми психологічного захисту» та їхній вплив на життєдіяльність особистості;
5. З'ясувати причини виникнення психосоматичних захворювань особистості;
6. Розробити методичний інструментарій та підібрати систему методичних процедур, адекватних меті дослідження;
7. Перевірити наявність більшої схильності до виникнення алекситимії у чоловіків, порівняно з жінками;
8. З'ясувати наявність зв'язку між алекситимією, типами характеру та механізмами психологічного захисту особистості;
9. Розглянути специфіку об'єднання типів характеру та механізмів психологічного захисту в осіб алекситимічного радикалу.

Завдання визначили вибір **методів дослідження**:

1. Теоретичні (реконструкція та типізація);
2. Організаційні (порівняльний метод досліджуваних за статевою відмінністю);
3. Емпіричні (інтерв'ювання: стандартизоване інтерв'ю «Визначення типу характеру за Н. Мак-Вільямс» (Гнатишин С.Б.); тестування: 1. «Рівень алекситимії» Торонтська шкала алекситимії (TAS); 3. Методика «Індекс життєвого стилю» (LSI) - опитувальник Плутчика, Келлермана, Конте).
4. Методи обробки даних: кількісні (визначення середніх величин якостей, що досліджуються та коефіцієнтів кореляції, побудова графіків та матриць, факторний аналіз) та якісні (аналіз і синтез зібраних даних, їх систематизація й узагальнення);
5. Інтерпретаційні.

Обсяг вибірки у нашому дослідженні становить *152 особи*: 20 мають ознаки алекситимії, 50 – особи з потенційними ознаками алекситимії та 82 особи без ознак алекситимії.

Переваги, які дасть дослідження в разі його реалізації: оскільки досліджень, що встановлювали б кореляцію між типом характеру та захисними механізмами психіки в осіб з алекситимією, проведено не було, то отримані дані могли б сприяти кращому розумінню характерологічних особливостей алекситиміків та дати початок покращенню вербалізації емоцій через роботу із механізмами захисту Его (їх розтлумачення та своєрідне «винесення на поверхню», що в майбутньому має допомогти людині уникати схожих патернів поведінки, адже вони з неусвідомлюваних поступово ставатимуть свідомими і це сприятиме кращому розумінню своїх емоцій та почуттів).

Наукова значимість роботи: детальний аналіз останніх літературних джерел, що стосуються даної тематики та проведення дослідження, результати якого матимуть безпосередній вплив на роботу з особами з алекситимією.

Практична значимість роботи полягає у розробці специфічного стандартизованого інтерв'ю, питання якого стосувалися б визначення типу характеру на основі психоаналітичної типології характерів Н. Мак-Вільямс. Дане інтерв'ю, у свою чергу, дало б початок розробці більш конкретної надійної та валідної методики щодо структури характеру по Н. Мак-Вільямс.

Наукова новизна: комплексне вивчення феномену алекситимії у зв'язку з показниками використання тих чи інших механізмів психологічного захисту та окреслення типів характеру. Результати дослідження стануть корисним доповненням у вже наявній інструментарії практичних психологів та науковців, а також будуть своєрідним внеском у довготривале вивчення особистості.

Не менш важливим є окреслення **основних гіпотез** дослідження:

- 1) Більша інтенсивність прояву алекситимії в осіб чоловічої статі;
- 2) Наявність значимого зв'язку та кореляції між алекситимією та окремими захисними механізмами та певними типами характеру (типології Н. Мак-Вільямс);
- 3) Об'єднання певних типів характеру та захисних механізмів у фактори (окремо у трьох вибірках: осіб з алекситимією, без алекситимії та осіб з потенційними ознаками алекситимії).

Надійність та достовірність результатів дослідження забезпечувались репрезентативною вибіркою, відсутністю побічних змінних, адекватним вибором методик досліджуваному явищу, надійністю та валідністю використаних методик, використанням широкого спектру методів обробки даних та відсутністю особистої зацікавленості (установок) експериментатора у певному результаті. Опрацювання даних здійснювалося з використанням комп'ютерного пакету статистичних програм Statistical Package for Social Science.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновку, списку використаних джерел (54 найменування, з них 14 іноземною мовою) та 17 додатків. Основний обсяг роботи – 61 сторінка, повний обсяг роботи – 99 сторінок.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСОБИСТОСТЕЙ З АЛЕКСИТИМІЄЮ

1.1. Вивчення феномену алекситимії в психології

Попереднього переконавшись, що дана тематика досліджується вже достатньо давно [1, 5, 44, 47], варто зупинитись на детальнішому аналізі літературних джерел, адже саме вони можуть стати найбільш показовими в даному випадку.

У статті *«Проблеми вивчення феномену алекситимії в психології»* (2016 р.) [25, 53] автори вказують на те, що єдиної концепції, яка б пояснювала даний феномен на сьогоднішній день не існує. Прийнято виділяти дві концепції – модель заперечування і модель дефіциту – які розходяться в поглядах про причини та незворотність алекситимії. Що цікаво, в особистісному профілі алекситимічної особистості спостерігаються інфантильність та егоцентризм. У свою чергу в статті *«Алекситимія і емоційність»* (2016 р.) [13] Іскусних А.Ю. пише, що високий алекситимічний статус часто супроводжується високою емоційністю, що може свідчити на користь уявлень про алекситимію як про своєрідний механізм адаптації, направлений на блокування емоцій.

Розглядаючи алекситимію як окреме явище, варто також звернути увагу на її зв'язок з різними захворюваннями [43], адже це вже неодноразово було доказано різними авторами, зокрема О. Брель та І. Стояною у статті *«Характеристики алекситимії у контексті психічного здоров'я»* (2018 р.) [4, 53]. Авторки розглядали алекситимію як один із значних факторів порушення психічного здоров'я та представили результати емпіричного дослідження, в якому порівнювали пацієнтів з кардіологічними захворюваннями (64 особи) та «відносно здорових» (85 осіб). Результати факторизації алекситимії в обох вибірках свідчать про те, що алекситимія як

психологічна характеристика є окремим значно вираженим фактором в структурі особистості пацієнтів із захворюваннями серцево-судинної системи і входить в кожен з отриманих факторів з вагомим внеском в психологічні характеристики «відносно здорових» респондентів. З алекситимією та соматизацією може бути пов'язана дитяча травма різного характеру, адже потреба вербалізувати свої емоції могла придушуватись близькими людьми і згодом перерости у нездатність розпізнавати власні почуття. Цю інформацію про дослідження можна дізнатися зі статті **«Effects of childhood trauma on somatization in major depressive disorder: The role of alexithymia»** (2013) [38]. Про те, що алекситимія не лише має вплив на соматизацію захворювань, а й в загальному робить важчим процес конструктивної адекватної взаємодії людини з суспільством і в її основі лежать афективні, когнітивні і особистісні дефекти писала також Валіулліна Є.В. *«Алекситимія – властивість особистості»* (2017 р.) [36]. Предметом її роботи стало вивчення алекситимії як психологічної характеристики юнацького віку.

Звісно, шукаючи останні дослідження по алекситимії, я не могла оминати ті, що стосуються нейробиології, де вчені намагалися з'ясувати, які структури мозку найбільше задіяні в здатності розпізнавати та озвучувати емоції. Багато досліджень, зокрема *«The alexithymic brain: the neural pathways linking alexithymia to physical disorders»* (2013) [54] повідомляють про знижену активацію в лімбічних областях та префронтальній корі, коли особа намагається відчутти чужі почуття або «витягнути» власні емоційні епізоди, порівняно з тими, що не страждають на алекситимію. Що стосується первісних емоційних реакцій, таких як реакція на біль, то алекситимік показує посилену активність у ділянках, які вважаються пов'язаними з фізичними відчуттями.

У когось алекситимія може асоціюватися з самостійним психічним захворюванням, або ж його передумовою. Чи є тут зв'язок можна дізнатися

зі статті «*Is Alexithymia Associated with Specific Mental Disorders*» (2012) [40, 42], де досліджувався зв'язок алекситимії з окремими психічними розладами. В результаті було встановлено, що поширеність алекситимії є відносно високою у пацієнтів з психічними захворюваннями, тобто нездатність до вербалізації власних переживань тісно пов'язана з підвищеною уразливістю до психічних розладів. Поширеність алекситимії особливо підвищена при депресивних розладах. Таким чином, було надано додаткові докази, що підтверджують концепцію «алекситимічної депресії». На противагу даному дослідженню пропоную ознайомитися з результатами ще одного, висвітленого у статті «**Alexithymia as a prognostic risk factor for health problems: a brief review of epidemiological studies**» (2012) [41], де для уточнення прогностичної цінності алекситимії для проблем здоров'я було проведено систематичний огляд перспективних досліджень. В результаті пошуку в базі даних PubMed було виявлено 1507 статей про алекситимію, опублікованих до 31 липня 2011 року. Серед них лише 7 досліджень вивчали ризики розвитку алекситимії для проблем здоров'я серед неклінічних груп та 38 досліджень, що вивчали прогностичну цінність алекситимії серед клінічної популяції. Приблизно половина досліджень показали статистично значущі несприятливі ефекти, тоді як 5 досліджень показали сприятливий ефект алекситимії на результати здоров'я: чотири з них були пов'язані з хірургічними втручаннями та двома залученими пацієнтами з раком. Дослідження, які демонстрували незначні результати, мали малий розмір вибірки. На завершення, епідеміологічні дані щодо алекситимії як прогностичного фактору ризику для проблем здоров'я залишаються невиправданими.

1.2. Окреслення предметного змісту понять: «характер», «риса характеру» та «структура характеру»

Кожній людині, крім динамічного боку дій, що виявляється в темпераменті, властиві істотні особливості, які позначаються на її діяльності та поведінці. Про одних говорять, що вони працьовиті, дисципліновані, скромні, чесні, сміливі, колективісти, а про інших - ліниві, хвалькуваті, неорганізовані, честолюбні, самовпевнені, нечесні, егоїсти, боягузи. Ці й подібні до них риси виявляються настільки виразно й постійно, що становлять типовий вид особистості, індивідуальний стиль її соціальної поведінки. Такі психологічні особливості особистості називаються *рисами характеру*. Ці риси характеризують і цілі, до яких прагне людина, і способи досягнення цілей. Знати це важливо, оскільки особистість характеризується не тільки тим, що вона робить, а й тим, як вона це робить. Сукупність таких стійких рис становить характер особистості.

Характер – це сукупність стійких індивідуально-психологічних властивостей людини, які виявляються в її діяльності та суспільній поведінці, ставленні до колективу, до інших людей, праці, навколишньої дійсності та самої себе [28]. Визначити структуру характеру означає виокремити в ньому провідні компоненти, без яких цілісність характеру уявити не можна. У структурі характеру необхідно розрізняти зміст і форму. Зміст характеру особистості визначається суспільними умовами життя та виховання. Вчинки людини завжди чимось мотивуються, на щось або на когось спрямовуються. Але за формою наміри, прагнення реалізуються по-різному. Це залежить і від обставин, ситуацій, у яких перебуває людина, і від особливостей її характеру, передусім від темпераменту [27].

Пізнаючи вчинки і поведінку інших, людина формує власні риси характеру за аналогією чи протиставленням. Ставлення до самої себе – позитивне або негативне – залежить від рівня розвитку самосвідомості, здатності оцінювати себе. Такі риси характеру, як скромність, почуття

власної гідності, вимогливість до себе, відповідальність за справу, схильність віддавати себе, свої сили колективу, державі, свідчать про високий рівень розвитку самосвідомості особистості. Разом з тим деяким людям властиві негативні риси: нескромність, хвалькуватість, кар'єризм, гордіня, самовпевненість тощо [23].

У структурі характеру виокремлюють такі його *компоненти*:

- спрямованість;
- переконання;
- розумові риси;
- емоції;
- волю;
- темперамент;
- повноту;
- цілісність;
- визначеність;
- силу.

Судячи з вищесказаного, в основі характеру лежать динамічні та змістовні характеристики мотивів та спонукань. Типові риси характеру за своєю інтенсивністю виявляються по-різному, індивідуально. У деяких людей окремі риси їхнього характеру виявляються настільки яскраво та своєрідно, що це робить їх оригінальними. Крайню інтенсивність певних рис людини називають їх *акцентуацією*.

Для підліткового віку найбільш підходящим є термін, запропонований К.Леонгардом, «*акцентуйована особистість*». У дитячому віці, за справедливим зауваженням В.В. Ковальова (1981), тип характеру ще не сформований, і можна говорити лише про окремі акцентуйовані риси [21]. Хоча акцентуація якихось рис особистості своєю загостреністю та своєрідністю прояву виходить за межі звичайного, їх не можна відносити до патологічних. Проте надмірно складні умови, які викликають акцентуацію рис особистості, частота їх повторення можуть спричинити невротичні, істеричні та інші патологічні реакції [27].

Термін «характер» (від грецьк. *character* – «риси», «прикмета», «відбиток») ведений для позначення властивостей людини другом

Аристотеля Теофрастом, який у «Характеристиках» описав з позицій мораліста 31 тип людських характерів – людей хвалькуватих, базік, нещирих, нудних у розмові, улесливих та інших.

Учення про характер має тривалу історію розвитку. Проблемою характерології протягом століть було становлення типів характеру та їх визначення за певними проявами з метою прогнозування поведінки людини в різних ситуаціях [28]. Оскільки характер формується протягом життя, то більшість дослідників шукали пояснення відмінностей між людьми у зовнішніх чинниках.

Найбільш давньою спробою пояснити характер людини були гороскопи, які вважали, що характер визначається датою народження людини [20]. Загальноприйнятий часовий період розбивався на певні інтервали, кожному з яких присвоювався певний знак або символ. Опис характеру людини здійснювався через призму певного символу. Однак різні гороскопи (китайський, японський) по-різному описували характери людей, народжених під одним знаком.

Наукою, яка намагалася пояснити характер людей, була фізіономіка – учення про зв'язок між зовнішнім виглядом людини і типом її характеру. Подібні міркування зустрічалися ще в Аристотеля і Платона. Найвідомішою стала фізіогномічна система Погана Каспера Лафатера. Він вважав, що головним шляхом виявлення характеру є вивчення будови голови, конфігурації черепа, міміки тощо. При визначенні характеру людини фізіогномісти використовували різні показники: форму носа, міру стискання уст, посмішку [26]. Це пояснювалося тим, що навіть тоді, коли людина сміється, на обличчі рефлекторно виникає певна маска, певним чином пов'язана з характером. Характер людини виявляється й у мові, у її змісті, в інтонаціях. Однак, найважливішим показником характеру людини є її очі. Ще в давнину говорили: «Очі – дзеркало душі». Л.М. Толстой розрізняв хитрі, променисті очі, світлий, сумний, холодний погляд тощо.

Перша спроба класифікації характерів належала ще Платону, який створив типологію характерів, оснований на етичних принципах. В першій половині XIX ст. виникла наука про характери. Засновник френології Галль перелічує 27 елементарних психічних особливостей, здібностей, із яких складається людський характер. Вже наприкінці XIX ст. Ф. Джордано описав власне бачення екстраверта і інтроверта. На початку XX ст. Н. Лоський запропонував свою класифікацію: чутливий, егоцентричний, зверх особистісний. Характер як одна з істотних особливостей психічного складу особистості є цілісним утворенням, що характеризує людське «Я» як єдине ціле [6]. Розуміння характеру як єдності його рис не відхиляє виокремлення в ньому окремих ланок з метою глибшого пізнання його сутності. І. Павлов, не заперечуючи цілісності характеру, відстоював необхідність виокремлення його структурних компонентів.

Отже, можна стверджувати, що існує не одна класифікація характеру [37], проте серед всесвітньо відомих психологів та психіатрів, що розробили класифікацію типів характеру особистості є: К.Г. Юнг (екстраверти та інтроверти мисленнєвого, інтуїтивного, відчуттєвого та почуттєвого типів), Е. Кречмер (циклоїдний, шизоїдний), К. Леонгард і К. Лічко (типологія акцентуацій характеру), проте, на нашу думку, найбільш доцільним буде взяти за основу для майбутнього дослідження ту типологію характерів, що є *найбільш наближеною до клінічного процесу*, а саме типологію організації характерів Н. Мак-Вільямс (психопатичні, шизоїдні, нарцистичні, obsесивні, дисоціативні, мазохістичні особистості).

1.3. Психоаналітична типологія характерів Н. Мак-Вільямс

Типологія характерів особистості американського психоаналітика Н. Мак-Вільямс є за змістом ближчою до клінічного розгляду і спрямованою на використання типологічних особливостей в клінічному процесі, тобто

свідомо припускає необхідність пом'якшення і корекції тих чи інших якостей. Типологія ця носить суто прагматичний характер.

З класичного психоаналізу в типологію Н. Мак-Вільямс увійшли *три положення* [45]:

1. Існуючі психологічні проблеми є відображенням своїх дитячих років.
2. Взаємодії в ранні роки (об'єктні відносини) створюють шаблон більш пізнього сприйняття життєвого досвіду.
3. Ідентифікація рівня розвитку особистості – це основа розуміння характеру.

Структура характеру утворюється такими *вимірами*: рівнем розвитку особистісної організації; переважанням захисного стилю всередині цього рівня [46].

Типологія характерів Н. Мак-Вільямс включає *9 типів*:

1) Психопатичні (асоціальні) типи

Особистості даного типу свідомо виявляють бажання маніпулювати людьми. Переважає висока базальна агресія, нездатність висловити емоції у словах. Домінує сліпа ненависть та (чи) маніакальна радість, нездатність до людської прив'язаності. Такі особистості часто прагнуть гострих відчуттів, вони нездатні навчатись через досвід (або ж робити висновки з попередніх ситуацій), встановлювати серйозні стабільні стосунки та серйозно любити. Звичайні емоції асоціюються у них зі слабкістю та вразливістю. Також у даних особистостей відсутні порушення мислення, хороший вербальний інтелект. На противагу цьому, вони проявляють безсовісність щодо інших, потребу домінувати та контролювати оточуючих, а також прагнуть до влади. Уявлення про власне «Я» поляризовані між бажаним станом всемогутності та лякаючим станом слабкості [22, с.197].

2) Нарцистичні особистості

Особистості даного типу організовані навколо підтримання самоповаги шляхом підтвердження зі сторони. Також, не менш важливо зауважити, що вони чутливі до невербальних, невиражених афектів. Ведучі емоції – сором та заздрість. Найчастіше у таких особистостей проявляється перфекціонізм, тобто вони ставлять перед собою нереалістичні ідеали. У випадку провалу почувають себе непоправно дефектними, постійно критикують себе та інших. Проявляється нерозвинена здатність до любові, інші люди виконують функцію підтримання самооцінки. Перебільшене почуття власної значимості. Вони не допускають, що можуть бути об'єктом критики. Також проявляється фіксація на фантазіях про безмежний успіх, владу, розум. Недостатня емпатійність, пихата та високомірна поведінка породжують часту заздрість до оточуючих. Власне «Я» розташоване між полярностями: величним «все добре» та виснаженим «все погано» [22, с.219].

3) Шизоїдні особистості

Особливість індивідів даного типу полягає в тому, що вони прагнуть до духовних пошуків, теоретичної та творчої діяльності. Їм властива тривога з приводу базальної безпеки, вроджена сенситивність та глибока амбівалентність почуттів з приводу прив'язаності, тобто вони не хочуть бути поглинутими іншими. Відчуження часто іде від досвіду, оскільки шизоїди зазвичай є «аутсайдерами», «спостерігачами» або «дослідниками людського існування». Тому, варто сказати, що втеча від самих себе проявляється в підвищеній інтровертності, замкнутості та нездатності до встановлення значимих емоційних міжособистісних стосунків. Таким людям приносять радість лише небагато видів діяльності, вони прагнуть до підтвердження власної унікальності та оригінальності, хоча ззовні виражають байдужість до похвали чи критики. Через те, що шизоїдні

особистості надають перевагу усамітненій діяльності, у них немає близьких друзів [22, с.246].

4) Параноїдні особистості

Прагнення до влади, підозрілість та відсутність почуття гумору – типові риси, властиві особистостям параноїчного типу. Ними керують драйви та афекти. Саме тому найчастіше вони схильні до гіперзбудливості (інтенсивних реакцій, спрямованих назовні), негативного настрою, надмірної пильності, очікування шкоди, образи та заздрощів. Об'єктні відношення, переважаючи у людей даного типу: жорстокість до дітей, постійна критика, протиріччя між приниженням та зневажанням образу «Я» та всемогутнім, що торжествує. Неясність у власній сексуальній ідентичності може спричиняти тягу до одностатевої любові [22, с.266].

5) Маніакальні та депресивні особистості

Депресивні особистості зазвичай рано переживають втрату, у зв'язку з чим у них знижена енергетика, відчуття втраченої частини себе та певна загальмованість. У дорослих людей виявляється зневага до потреб дитини, негативне ставлення до горя або ж повне заперечення втрати. Спостерігається також характерологічна депресивність у батьків, тобто переживання себе поганим та прояв сенсомоторної філантропічної активності. У маніакальних особистостей виявляються такі об'єктні відношення як повторювальні травматичні сепарації без можливості прожити цей досвід самотужки [22, с.293].

6) Мазохістичні особистості

У індивідів даного типу батьки формують відношення до своєї ролі. Заохочення з боку батьків можливі в стражданнях, почутті відторгненості, винуватості. Діти відчувають відповідальність за батьків та найчастіше вважають, що вони приречені бути недооціненими та, що з ними потрібно погано поводитися [22, с.331].

7) Обсесивні та компульсивні особистості

Особистості даного типу схильні дужати та робити. Спостерігається фіксація на анальній стадії, виявляються такі риси характеру як охайність, впертість, пунктуальність. Базовий афект – гнів. Такі індивіди знаються зі страхом бути покараним, не виражають афект у словах, їм не знайомий сором та приниження. Об'єктні відношення: високий контроль, вимога слухняності; осудження не тільки за вчинки, але й за фантазування; занедбаність з боку батьків. «Я» таких особистостей стурбоване проблемою відповідності моральним принципам. Опорою для самоствердження обсесивним індивідам служать міркування, компульсивним – дії [22, с.358].

8) Істеричні (театральні) особистості

Проявляють високий рівень тривоги, напруженості та реактивності. Істеричні особистості отримують оральне задоволення в любові, увазі, еротичній близькості. Фіксація подвійна: оральна та едіпова стадії психофізіологічного розвитку за З. Фрейдом. Демонстративні індивіди даного типу переживають проблематичність власної ідентичності. Спосіб самоствердження для них – спасіння інших, використовуючи власну привабливість та соціальну схвальність [22, с.388].

9) Дисоціативні особистості

Особистість даного типу проявляє високу винахідливість та міжособистісну сенситивність. Їх часто переслідують контрастні емоції: страх, передсмертний жах, агресія, лють, сором провини. Для них характерні такі об'єктні взаємини як сексуальне, психологічне, фізичне чи матеріальне насилля та дисоціативні батьки. «Я» таких індивідів є досить фрагментарним, кожна зі складових виконує свої функції [22, с.415].

Отже, модель Н. Мак-Вільямс виникла вже після того, як буденна психологія перестала дивитися на проблему характеру вкрай спрощено. Але це сталося не відразу, а до цього моменту в повсякденній свідомості і навіть в науці існувала думка, згідно з яким люди діляться на дві великі категорії:

хворі та здорові. У строгому сенсі слова такий підхід практично взагалі не потребував проведенні диференціального діагнозу. Типологія 9 характеристик була побудована автором на основі врахування 4 категорій: драйвів (потреб та бажань), механізмів психологічного захисту та адаптації, стосунків за значимими людьми (як вони переживалися та відклалися у пам'яті) та суб'єктивного досвіду власного «Я» по відношенню до таких феноменів як цінності, автентичність і дії.

1.4. Типологія механізмів психологічного захисту

Дослідженню психологічного захисту особистості присвячені роботи: Л.Р. Гребенникова, Е.Л. Доценко, Г. Келлермана, Е.І. Кіршбаум, Х. Конте, Р. Лазаруса, Р. Плутчика, А. Фрейд, З. Фрейда, М. Хаан [7, 10, 12, 51] та інших.

Поняття «механізм психологічного захисту» введене З. Фройдом [35]. Вперше він звернувся до поняття психологічного захисту в роботі «Нейропсихологія захисту» (1894), детально розглядає його в роботі «Тлумачення сновидінь».

Провідну роль в людській поведінці та у душевному житті відіграє несвідоме. Зміст несвідомого складають вроджені інстинкти. За З. Фройдом, таких інстинктів два: сексуальний («ерос» або лібідо) і агресія, пристрасть до руйнування («танатос») [34].

Крім цього, в зміст несвідомого входять бажання, афекти, витіснені зі свідомості через їх неприйнятність або небажаність.

Потяг несвідомого знаходиться в протиріччі з культурними принципами. З. Фройд стверджував, що інстинкти людини за своєю природою асоціальні та егоїстичні [33]. Соціальні норми – це вуздечка, яка накидається на них і тим самим робить можливим спільне існування людей. Психічний і соціальний розвиток людини йде через встановлення балансу між інстинктами і культурними нормами; в процесі розвитку «Я» людини

змушене постійно шукати компроміс між енергією несвідомого, що рветься назовні і тим, що допускається суспільством [16, 32]. Цей баланс, компроміс встановлюється *за допомогою захисних механізмів психіки*.

Захисні механізми можуть бути *ефективними* або *неефективними* (в залежності від того, чи вдається людині впоратися з енергією несвідомого без патологічних симптомів). Причина невротичних порушень, неадекватно, аномалій поведінки – в порушенні балансу між несвідомими потягами і культурно-нормативними вимогами, що трапляється при неефективних захисних механізмах.

Охарактеризуємо вісім базисних захисних механізмів із зазначенням ступеня конструктивності і особливостей їх функціонування [10, 15, 16]. (табл.1).

Таблиця 1.4.1.

Характеристика внутрішньо особистісних механізмів психологічного захисту

	Заперечення	Проекція	Заміщення	Витіснення
Основний пізнавальний процес	Сприймання	Сприймання	Пам'ять	Мислення
Емоції	Відкидання	Неприятність	Невпевненість	Гнів
Характер адаптації	Пасивний	Активний	Активний	Змішаний
Ступінь конструктивності	Низький	Низький	Низький	Середній

	Витіснення	Раціоналізація	Компенсація	Реактивні утворення
Основний пізнавальний процес	Пам'ять	Мислення	Мислення	Мислення

Емоції	Страх	Фрустрація	Горе, печаль	Горе, печаль, неповноцінність
Характер адаптації	Пасивний	Пасивний	Не залежить	Не залежить
Ступінь конструктивності	Середній	Високий	Високий	Високий

Заперечення – найбільш ранній онтогенетично і найбільш примітивний механізм захисту. Інформаційний фільтр функціонує в момент сприйняття. Відомості, що суперечать установкам особистості, не приймаються. Заперечення на увазі інфантильні підміну існуючої дійсності, причому будь-які негативні аспекти блокуються, а позитивні допускаються в систему. В результаті індивід отримує можливість переживати травматичну ситуацію поетапно. Адаптація до нових умов носить пасивний характер. Низький ступінь конструктивності.

Проекція – стримує почуття неприйняття себе і оточуючих. Проекція передбачає приписування оточуючим різних негативних якостей як основу для їх неприйняття або ж само неприйняття на цьому тлі. Застосовується з метою передачі відповідальності за власні дії на оточуючих. Розрізняють *атрибутивну* проекцію (несвідоме відкидання власних негативних якостей і приписування їх оточуючим), *раціоналістичну* (усвідомлення у себе приписуваних якостей і проектування за формулою «всі так роблять»), *компліментарну* (інтерпретація своїх реальних або уявних недоліків як достоїнств) та *символістичну* (пристосовування недоліків за подібністю, наприклад, батько – дитина). Механізм характерний для індивідів з активним типом соціальної адаптації. Низький ступінь конструктивності.

Регресія – функціонує для стримування почуттів непевності в собі і страху невдачі. Регресія передбачає повернення до більш незрілих способів поведінки і отримання задоволення. Регресивна поведінка, як правило,

заохочується дорослими, створюється установка на емоційний симбіоз та інфантилізація дитини. Механізм характерний для особистостей з активним типом адаптації. Низький ступінь конструктивності.

Заміщення – розвивається для стримування емоції гніву. Індивід знімає напругу, звертаючи агресію на більш слабкий живий або неживий об'єкт або самого себе. Виділяють *дві* форми: *заміщення об'єкта* і *заміщення потреби*. Заміщення має як активні, так і пасивні форми і може використовуватися індивідами незалежно від їх типу конфліктного реагування та соціальної адаптації. Середній ступінь конструктивності.

Витіснення – застосовується для стримування емоції страху, прояви якого неприйнятні для позитивного самосприйняття і загрожують попаданням в пряму залежність від агресора. Страх блокується за допомогою забування реального стимулу, а також всіх об'єктів, фактів і обставин, асоціативно пов'язаних з ним. Механізм використовується індивідами з пасивним типом адаптації. Середній ступінь конструктивності.

Раціоналізація – розвивається в ранньому підлітковому віці. Зародження механізму прийнято співвідносити з фрустраціями, пов'язаними з невдачами в конкуренції з однолітками. Передбачає довільну схематизацію і тлумачення подій для розвитку почуття суб'єктивного контролю над будь-якою ситуацією. Підрозділяється на *раціоналізацію актуальну, передсхвалювальну, постгіннотичну і проектну*. Має наступні способи виявлення: дискредитація мети, дискредитація жертви, перебільшення ролі обставин, здійснення шкоди на благо, переоцінювання наявного і самодискредитація. Механізм використовується індивідами з пасивним типом адаптації. Ступінь конструктивності високий.

Компенсація – онтогенетично найпізніший і когнітивно складний захисний механізм. Призначений для стримування почуття смутку, горя з приводу реальної чи уявної втрати, нестачі, неповноцінності. Компенсація

передбачає спробу виправлення або знаходження заміни цієї неповноцінності.

Реактивні утворення – цей вид психологічного захисту нерідко ототожнюють з гіперкомпенсацією. Особистість запобігає прояву неприємних або неприйнятних для неї думок, почуттів або вчинків шляхом перебільшеного розвитку протилежних прагнень. Іншими словами, відбувається ніби трансформація внутрішніх імпульсів в їх суб'єктивну протилежність. Гіперкомпенсацію можна розуміти як компенсацію на ідеальному рівні. Використання механізму не залежить від індивідуального типу соціальної адаптації. Високий ступінь конструктивності.

Заснований З. Фройдом психоаналіз виходить з передумови, що всі труднощі, що виникають в житті людини, неодмінно засновані на якомусь невисловлене внутрішньому конфлікті, що гніздяться в його підсвідомості.

Феномен «психологічний захист» в наукових дослідженнях відображений у різних концепціях (А. Адлер, Ф.В. Бассин, А.А. Налчаджян, Р. Плутчик, І.Д. Стойков, Ф. Перлз, З. Фрейд, А. Фрейд, Е. Фромм та ін.) [9, 35]. Робляться спроби визначити і теоретично обґрунтувати єдиний критерій класифікації захисту (Б.Д. Карвасарский, Ф. Перлз, Р. Плутчик, В.А. Ташликов, А. Фрейд та ін.). Досить цікаве дослідження, проведене Іскусних А.Ю. *«Спектр психологічних захистів у студентів з алекситимією»* (2017) [52], показує що у дівчат, які мають алекситимію, підвищений рівень напруженості всіх психологічних захистів за рахунок регресії і заміщення ($p < 0,01$), у юнаків з алекситимією підвищений рівень заміщення і гіперкомпенсації ($p < 0,05$). У дівчат в групі ризику по алекситимії виявлено підвищений рівень регресії ($p < 0,05$). Таким чином, при алекситимії можуть значною мірою виявлятися не тільки ранні (незрілі) форми психологічного захисту, такі як регресія, але і більш зрілі – заміщення і гіперкомпенсація, що сприяють адаптації.

Отже, захисним механізмом називається специфічна зміна змісту свідомості, що виникає в ситуації внутрішнього конфлікту. Захисний механізм спрямований на зниження почуття тривоги, пов'язаної з конфліктом.

1.5. Психосоматичні хвороби та їх зв'язок з алекситимією

Пацієнти з хворобами, спричиненими нервами, складають сьогодні третину всього контингенту хворих. Характерно, що захворювання найчастіше починається після психічної травми [2, 3, 18]. Симптоми з'являються і зникають раптово, складні життєві обставини їх підсилюють, благополучні – нівелюють. Вони швидко змінюють один одного, блукаючи по тілу, змінюючи форму прояву і інтенсивність. Медичне обстеження не виявляє достовірних відхилень від норми [2, 24].

Згодом такі функціональні порушення можуть перерости в психосоматичні хвороби: бронхіальну астму, гіпертонію, виразкову хворобу, нейродерміт, тиреотоксикоз, ревматоїдний артрит та інші. Сюди ж можна віднести і дуже актуальні нині головні болі, порушення менструального циклу, сексуальні дисфункції [49, 50]. Психосоматичні порушення в широкому сенсі слова включають розлади прийому їжі, сну і статевої функції. В дану групу входять конверсійні розлади, коли психологічні симптоми перетворюються у рухові і від чуттєві порушення, що не відповідають очікуваній локалізації і мають символічне значення [39].

У довіднику психосоматичних захворювань Ю.Ю. Єлисеєва наводиться 8 основних психологічних джерел психосоматичних захворювань [29, с.7]:

1. Внутрішній конфлікт свідомої і несвідомої частини особистості, боротьба між якими призводить до руйнівної «перемоги» однієї з них над іншою.

2. Мотивація подібно до умовної вигоди симптому для пацієнта. Наприклад, позбавлення від мігрені може відкрити очі на деякі проблеми, які заважає бачити головний біль, і тоді пацієнт стикається з необхідністю їх вирішення.

3. Ефект навіювання (іншою особою). Відомо, якщо витині в дитинстві часто повторювати: «дурень, слабак, егоїст» і т.д., то дуже часто діти починають демонструвати поведінку, що відповідає навіяній, яка автоматично переходить у доросле життя.

4. Елементи «органічної мови», яка фізично втілюється буквально. Наприклад, слова «у мене серце за нього болить» чи «я задихаюся у цій атмосфері» або «це неможливо перетравити» можуть згодом перетворитися у справжні симптоми.

5. Ідентифікація, прагнення бути на когось схожим. Постійно імітуючи іншу людину, особистість, ніби, відсторонюється від свого власного організму.

6. Самопокарання, коли людина, що вчинила якийсь нерозважливий, на її думку, вчинок, несвідомо карає себе. Результатом цього можуть бути різні травми та соматичні порушення.

7. Травматичний досвід минулого, як правило, раннього періоду дитинства.

8. Алекситимія.

У дослідженні, де вивчався зв'язок рівня алекситимії з рівнем психологічних захистів і складовими психологічного благополуччя [52], взяло участь 100 респондентів у віці від 18 до 30 років – студенти магістратури Академії психології та педагогіки, а також слухачі спецфакультету перепідготовки та підвищення кваліфікації на базі Академії психології і педагогіки Південного федерального університету. Методики: TAS, LSI, методика діагностики соціально-психологічної адаптації Роджерса – Даймонд та есе у вільній формі «Чим для мене є щастя».

Проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки: 1) алекситимія пов'язана з психологічними захистами, особливо з витісненням; 2) високий рівень алекситимії достовірно знижує можливість соціально-психологічної адаптованості людини; 3) люди з високим рівнем алекситимії не пов'язують переживання щастя з позитивними емоціями, їм ближчим є конкретно-матеріальний прагматичний підхід.

Отже, поштовхом до розвитку психосоматичних захворювань є важкі життєві ситуації, що викликають негативні емоції, які людина відчуває протягом тривалого часу [8, 11, 31]. Емоції, як позитивні, так і негативні, розмовляють «мовою тіла», і навіть якщо людина спробує їх приховати, її міміка, тон голосу, погляд, збліднення або почервоніння шкіри, постава і навіть хода достатньо розкажуть про стан організму. І немає в організмі такої тканини, органу або системи, яка залишалася б незачепленою емоціями. Тому, будь-який період життя людини знаходить своєрідне відображення у ній самій [14, 19] – позначається на соматичному та психічному здоров'ї: виникає як алергія чи головний біль, астма чи виразка, таким чином відображаючи реакцію організму на сприйняття змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі.

Висновки до першого розділу

Підбиваючи підсумки першого розділу, варто наголосити, що характер не є стійким явищем та може корегуватися, на відміну від темпераменту. Він починає формуватися у ранньому дитинстві, а потім здобуває стрімкий розвиток у сенситивні періоди, особливо загартовуючись у період психотравмуючих ситуацій, що спіткають будь-яку людину. Незалежно від культури і рівня розвитку суспільства, характер людини не залежить від її інтелектуальних здібностей чи особливостей фізіологічних процесів людини.

На даний момент, ми з'ясували, що типологій характеру існує дуже багато, тому і класифікують їх за різноманітними принципами. Кожен вчений розподіляє їх в залежності від домінуючого фактору. Однією з визначних особистостей, яку цікавило поняття характеру, була американська вчена-психоаналітик Н. Мак-Вільямс. Згідно з її гіпотезою, є 9 типологій характеру особистості, які в повній мірі здатні описати схильності, драйви, міжособистісні стосунки та захисні механізми людини. Кожному типу особистості автор дала детальну характеристику, враховуючи різні сфери життєдіяльності.

Даний розділ, зокрема інформує, що психологічний захист – це спеціальна система стабілізації особистості, спрямована на відгородження свідомості від неприємних, травмуючих переживань, пов'язаних з внутрішніми і зовнішніми конфліктами, станами тривоги та дискомфорту.

Не менш значущим стало висвітлення основних понять, пов'язаних з алекситимією, наголошування на тому, що це не є розладом та пояснення чому, використовуючи описи досліджень різних часових проміжків.

Завершують даний розділ причинно-наслідкові зв'язки алекситимії та схильність до виникнення психосоматичних захворювань, а також різновиди інших можливих джерел виникнення таких захворювань.

РОЗДІЛ II

МЕТОДОЛОГІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Методи емпіричного дослідження

На початковому етапі нашого дослідження ми, застосовуючи теоретичний метод, описали об'єкт роботи: розтлумачили поняття алекситимії, характеру та механізмів психологічного захисту, ґрунтуючись на роботах різних вчених.

Для нашого дослідження ми використали такий емпіричний метод як тестування. **Тестування** – стандартизована процедура психологічного вимірювання (психометричних процедур), що дозволяє визначити ступінь виразності в індивіда тих чи інших психічних характеристик, властивостей та здібностей.

Для визначення схильності організму досліджуваних до виникнення алекситимії нами було обрано методика: Торонтська шкала алекситимії (TAS) «**Рівень алекситимії**» (див. Додаток А). Методика спрямована на визначення рівня нездатності визначення власних пережитих емоцій. Методика включає 26 тверджень, з якими потрібно або погодитися, або ні, відповідно начисляючи відповідям бали. Оцінка рівня алекситимії здійснюється шляхом підсумування балів. Рівень алекситимії у здорових людей – до 62 балів, 63-73 бали – зона ризику, вище 73 балів – наявність алекситимії [30].

Для визначення типу характеру, згідно з типологією Н. Мак-Вільямс, *нами було розроблене спеціальне стандартизоване інтерв'ю* (див. Додаток Б), яке складалося з 9 окремих описів емоцій та поведінки особистості, що відповідали певному типу характеру. Дотримуючись правил, досліджувані повинні були обрати цифру на семантичному диференціалі, яка б відповідала їхньому уявленню про себе.

Щодо діагностики використання механізмів психологічного захисту, нами було обрано *опитувальник Плутчика-Келлермана-Конте «Індекс життєвого стилю» (Life style index, LSI)* (див. Додаток В). Дана методика була розроблена 1979 року на основі психоеволюційної теорії Р. Плутчика і структурної теорії особистості Г. Келлерманом у співавторстві з Х.Р. Конте. Тест включає 97 тверджень, що потребують відповідей на кшталт «погоджуюсь – не погоджуюсь» [17]. Опитувальник визнано найбільш вдалим діагностичним засобом, що дозволяє охопити всю систему механізмів психологічного захисту та виявити як провідні, основні механізми, так і оцінити ступінь вираженості кожного з них .

Одним із важливих методів, використаних при написанні даної роботи, є організаційний. Для того, щоб дізнатися, у кого переважає середній рівень прояву алекситимії, необхідно було використати порівняльний метод досліджуваних *за статевою відмінністю*. Статистичним критерієм був *непараметричний критерій Мана-Уїтні* (загальна назва для класу методів статистичної перевірки гіпотез, заснованих на порівнянні з ненормальним розподілом). Найчастіші випадки застосування даного критерію пов'язані з перевіркою рівності середніх значень у двох вибірках). Шлях у SPSS: Analyze – Nonparametric Tests – Legacy Dialogs – 2 Independent Samples – Mann-Whitney U.

Факторний аналіз — метод багатомірної математичної статистики, який використовується у процесі дослідження статистично пов'язаних ознак з метою виявлення деяких прихованих від безпосереднього спостереження факторів. За допомогою факторного аналізу не просто встановлюється зв'язок між змінними, що перебувають у стані перетворень, а визначається міра цього зв'язку та виявляються основні фактори, що лежать в основі вказаних перетворень. Особливо ефективним факторний аналіз може бути на початкових стадіях дослідження, коли необхідно з'ясувати деякі попередні закономірності в досліджуваній сфері. Це дасть змогу подальший

експеримент зробити більш досконалим порівняно з експериментом, заснованим на змінних, обраних довільно або випадково [1] Шлях у SPSS: Analyze – Dimension Reduction – Factor.

Не менш значущими є методи обробки даних: *кількісні* (визначення середніх величин якостей, що досліджуються та коефіцієнтів кореляції, побудова графіків та матриць) та *якісні* (аналіз і синтез зібраних даних, їх систематизація й узагальнення). Кореляційне дослідження дає інформацію про напрям і силу взаємозв'язку між двома змінними. Напрямок взаємозв'язку – це характеристика взаємозв'язку, що свідчить про те, в який бік відбудеться зміна однієї із змінних при зміні іншої. Сила кореляційного зв'язку може бути: *слабкою* (0,2 – 0,5), *помірно сильною* (0,5 – 0,8) та *сильною* (0,8 – 1). Статистична значущість (P-рівень значущості) – вірогідність того, що отриманий результат правильно представляє популяцію, вибірка з якої досліджувалася. Існує також 3 рівні значимості: 1. $P < 0.05$; 2. $P < 0.01$; 3. $P < 0.001$. Якщо $P > 0.05$, дані вважаються статистично недостовірними. Для визначення кореляційного зв'язку між двома змінними, необхідним було скористатися програмою SPSS, а шлях здійснення виглядає таким чином: Analyze – Correlate – Bivariate.

Насамкінець, для завершення роботи, ми скористалися інтерпретаційним методом психології, а саме структурним методом. Він є засобом встановлення структурних зв'язків між якостями особистості, що є предметом аналізу.

2.2. Процедура проведення емпіричного дослідження

Проведення нашого дослідження включає такі етапи:

1. Постановка наукової проблеми (задачі) – теоретичне чи фактичне питання, що підлягає розв'язанню;
2. Виділення об'єкта та предмета;
3. Теоретичний аналіз проблеми;

4. Формулювання гіпотез дослідження (припущення, що виходить з теорії, яке ще не підтверджене та не спростоване);
5. Планування та проведення дослідження;
6. Аналіз та інтерпретація отриманих результатів;
7. Формулювання висновків.

Об'єкт дослідження: психологічні особливості особистостей з алекситимією.

Предмет дослідження: особливості структури характеру і механізмів психологічного захисту в особистостей з алекситимією.

Основні гіпотези дослідження:

1) За умови наявності значимого зв'язку, більша інтенсивність прояву алекситимії в осіб чоловічої статі;

2) Наявність значимого зв'язку та кореляції між алекситимією та окремими захисними механізмами та певними типами характеру (типології Н. Мак-Вільямс).

3) Об'єднання певних типів характеру та захисних механізмів у фактори (окремо у трьох вибірках: осіб з алекситимією, без алекситимії та осіб з потенційними ознаками алекситимії).

Контр-гіпотези:

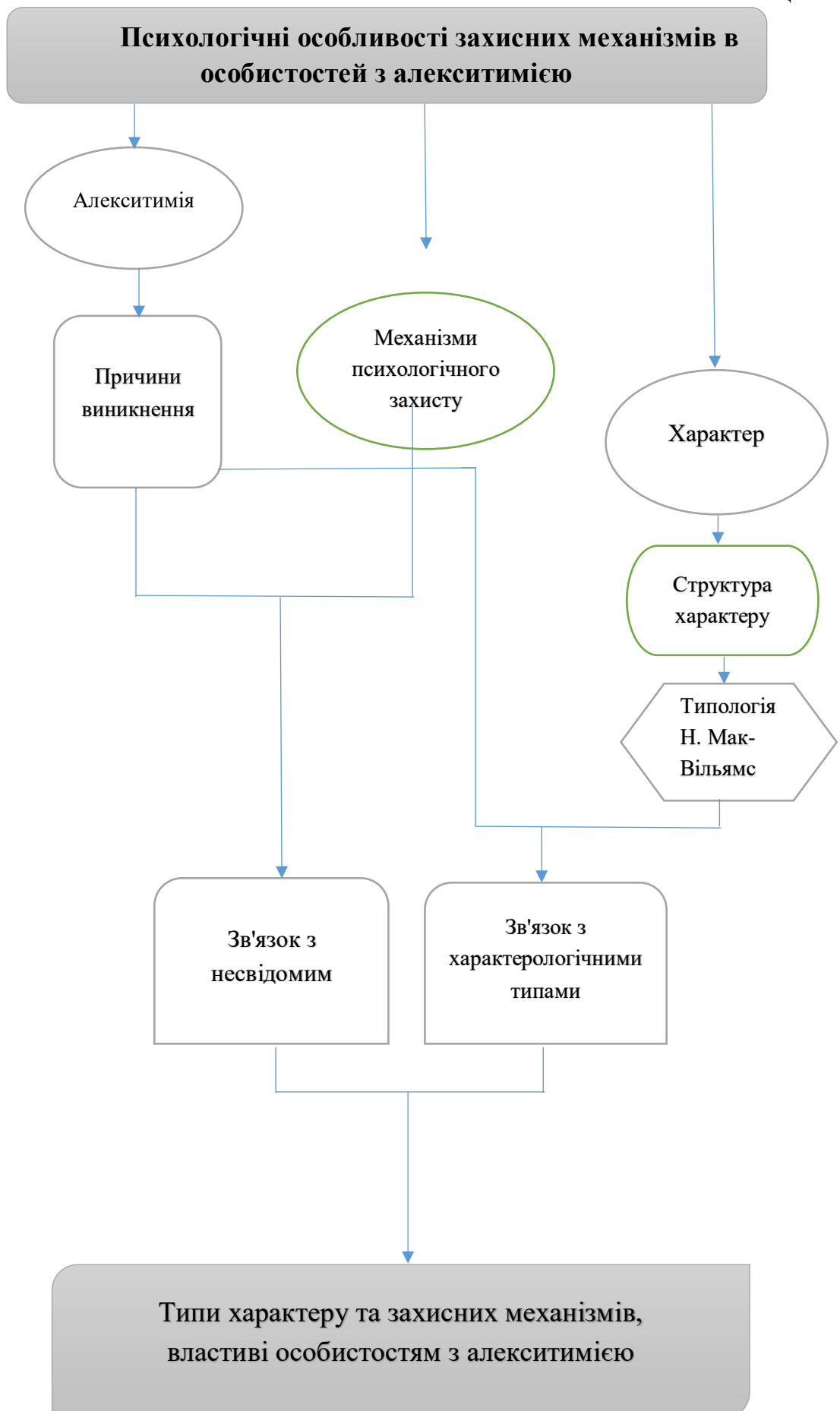
1) За умови наявності значимого зв'язку, більша інтенсивність прояву алекситимії в осіб жіночої статі;

2) Відсутність значимого зв'язку та кореляції між алекситимією та окремими захисними механізмами та певними типами характеру (типології Н. Мак-Вільямс).

3) Відсутність факторів серед певних типів характеру та захисних механізмів (окремо у трьох вибірках: осіб з алекситимією, без алекситимії та осіб з потенційними ознаками алекситимії).

Для кращої наочності подано *графічну модель нашого дослідження:*

Таблиця 2.2.1.



2.3. Характеристика вибірки учасників дослідження

Збір даних дослідження здійснювався на основі розміщення методик в мережі Інтернет, дотримуючись відповідних правил конфіденційності та забезпечення прав людини. Вибір досліджуваних відбувався в основному за допомогою особистих контактів дослідника та методом «сніжного кому». В письмовій формі учасників дослідження ставили до відома, що опитування буде проводитись за трьома методиками, кожна з яких має різне спрямування. Але чітка *мета дослідження не розголошувалась*. Оскільки опитування не проводилось у групі, нам вдалося уникнути прямого впливу одних учасників дослідження на інших. Також, важливим є те, що під час проходження тестів не виявлено ніяких значущих побічних факторів, що могли б завадити або суттєво вплинути на результати досліджуваних.

Обсяг вибірки у нашому дослідженні становить 152 осіб, віком від 18 до 58 років: 20 мають ознаки алекситимії, 50 – особи з потенційними ознаками алекситимії та 82 особи без ознак алекситимії.

Репрезентативність вибірки є одним з основних критеріїв обґрунтованості висновків дослідження та ряду з статистичною достовірністю результатів. Репрезентативність вибірки – це її представленість у кількісному та якісному складі; це здатність вибірки представляти досліджуване явище достатньою повно.

Висновки до другого розділу

Другий розділ починається з детального опису кожного з методів, використаних при написанні даної роботи. Наступним кроком було змістовне пояснення вибору кожної з методик та методів, які нами були в подальшому застосовані. Для ретельного вивчення характеру та схильності до психосоматичних захворювань, ми підібрали незамінний інструментарій при роботі з юнаками. Кожна з методик влучно доповнює одна одну і разом

вони надають цілісну картину окремих станів особистості, а за допомогою статистичних даних ми мали змогу перевірити поставлені гіпотези, не сумніваючись у надійності та валідності даних. Далі варто згадати про статистичний критерій, конкретизацію якого було надано у цьому розділі.

У процесі роботи над написанням даного розділу, ми з'ясували 7 етапів проведення емпіричного дослідження, згідно з якими планували виконання майбутньої роботи. Після формулювання об'єкта та предмета дослідження, нам необхідно було чітко визначити гіпотези та контр-гіпотези. Щоб розмежувати кожне з поставлених завдань, нами було розроблено 3 окремих основних гіпотез дослідження та 3 протилежних їм контр-гіпотез.

Другий розділ сповіщає про місце та умови проведення дослідження. Адже, як нам відомо, від умов проведення дослідження залежить надійність отриманих результатів. Також інформативний блок складала інформація про вибірку дослідження, її вікові та статеві особливості.

РОЗДІЛ III

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

3.1. Статеві відмінності у схильності до алекситимії

Статистичні методи в психології — це деякі методи прикладної математичної статистики, які застосовуються в психології здебільшого для обробки експериментальних даних. Основна мета застосування статистичних методів — підвищення обґрунтованості висновків у психологічних дослідженнях за рахунок використання ймовірнісної логіки та ймовірнісних моделей.

На першому етапі порівняння осіб за схильністю до алекситимії, нам необхідно було перевірити отримані дані на нормальність розподілу, застосовуючи *статистичний критерій Колмогорова-Смирнова* (див. Додаток Д). Шлях в SPSS: Analyze – Nonparametric Tests – Legacy Dialogs – 1-Sample K-S. Перевірка показала, що заданий масив даних не є нормального розподілу, тому далі обираємо непараметричний критерій Мана-Уїтні для подальшого порівняння за статевою ознакою (див. Додаток Е). Згідно з отриманими результатами (див. Додаток Ж), значущі відмінності були отримані за такими шкалами:

1) Алекситимія (при $P < 0.05$)

- Чоловіки – 90,35
- Жінки – 73,09

Це свідчить про більшу схильність осіб чоловічої статі до невміння вербалізувати емоції, а також розпізнавати їх. Варто припустити, що історично склалося так, що чоловікові відведена роль стриманого, сильного та не надто емоційного «хижака», що повинен завойовувати, здобувати їжу та захищати, а не впадати у відчай чи ділитися з іншими власними слабкостями, проявляючи при цьому різні емоції. Оскільки, беручи до уваги також сучасні методи виховання, емоціям не відводиться належне значення

у житті хлопчиків, тому згодом вони поступово втрачають потребу в них, зокрема в усному прояві власних емоцій.

2) **Обсесивно-компульсивний тип характеру** (при $P < 0.05$)

- *Чоловіки – 92,52*
- *Жінки – 72,56*

Наведені вище дані дозволяють нам стверджувати про дещо більше бажання порядку і контролю у чоловіків, порівняно з жінками. Мова наразі не йде про розлад, а лише про характерні особливості та риси, що переважають у структурі характеру таких особистостей. Також з результатів випливає, що саме чоловікам більше притаманні: надмірна люб'язність, стримана агресивність, педантичність, скупість тощо.

3) **Витіснення** (при $P < 0.01$)

- *Чоловіки – 107,15*
- *Жінки – 68,96*

Даний захисний механізм тісно пов'язаний з можливістю проявляти емоції, висловлювати реакції, зокрема невдоволення, розчарування чи навіть злість. Так як від чоловіків часто вимагається суспільством неабияка стриманість та непохитність, то психіка «відфільтровує» неприйнятну інформацію ззовні у несвідоме. Таким чином, можемо спостерігати різочу різницю у показниках (понад 35 балів) між чоловіками і жінками.

4) **Регресія** (при $P < 0.05$)

- *Чоловіки – 68,2*
- *Жінки – 80,02*

Регресію можна замінити простішим словом «інфантильність», що дуже властива жіночій поведінці і часто проявляється в проблематичних ситуаціях, які потребують аналізу та раціонального вирішення. Жінки

підсвідомо є більш схильними «впадати» в дитячість, так як це позбавить їх необхідності переживати сильні негативні емоції.

5) Проекція (при $P < 0.05$)

- Чоловіки – 91,53
- Жінки – 72,8

Зазначені вище показники використання захисного механізму «проекції» свідчать про те, що чоловіки більш схильні до несвідомої критики інших, не помічаючи ідентичної поведінки чи рис за собою. Таке явище можна порівняти з виявом пасивної агресії, коли активні дії не дозволяються з боку суспільства, виховання тощо, або блокуються самою особою у зв'язку з власними принципами чи поглядами.

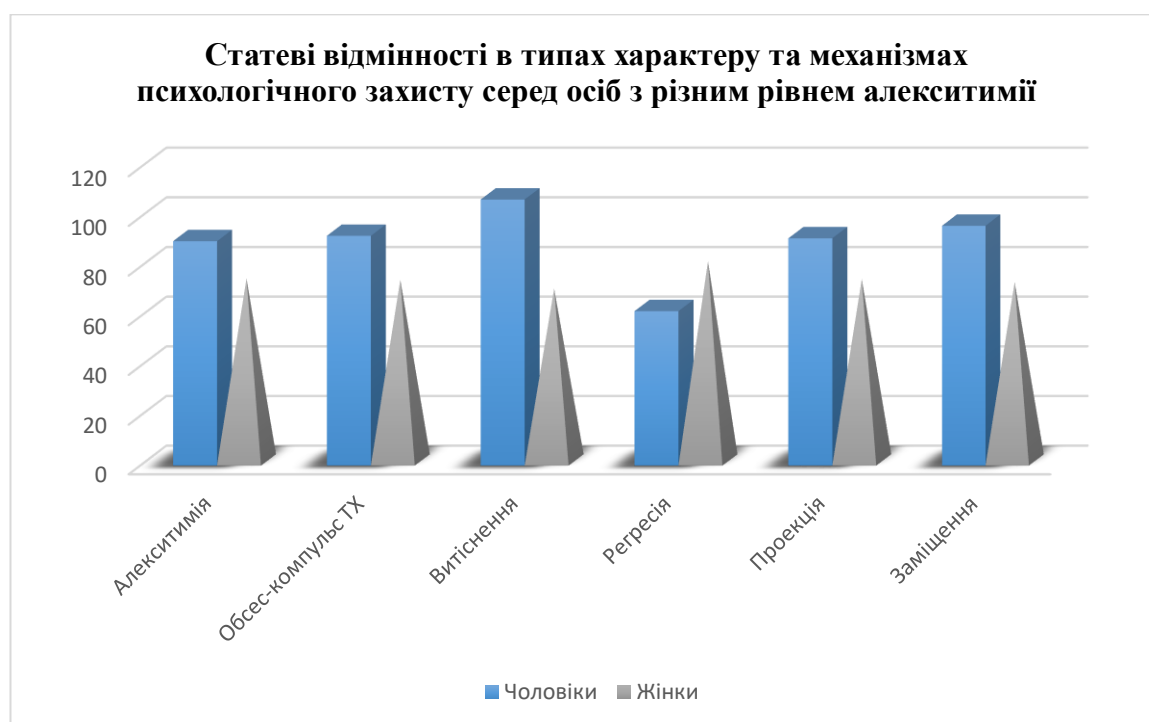
б) Заміщення (при $P < 0.01$)

- Чоловіки – 96,57
- Жінки – 71,57

Остання змінна, за якою виявлено значимі відмінності за статтю у нашій вибірці – заміщення. Даний механізм психологічного захисту також більше властивий особам чоловічої статі і це може пояснюватися історично закладеним сильнішим потягом до фізичного прояву сили. Ця так звана активна агресія виникає у відповідь на подразник, але проявляється опосередковано, до іншого суб'єкту, який не має стосунку до конфлікту.

На основі отриманих даних, можна створити *діаграми* з детальним зображенням показників відмінностей за статтю (див. Рис. 3.1.1.):

Рис. 3.1.1.



Отже, поставлена нами раніше гіпотеза дослідження підтверджується, а контр-гіпотеза спростовується. Отримані статистичні показники відмінностей дозволяють робити певні висновки та допускати взаємозв'язки між різними характеристиками та явищами, на основі чого можна зрозуміти природу тих чи інших реакцій та навіть коригувати поведінку.

3.2. Психологічні особливості зв'язку між алекситимією, характером особистості та механізмами психологічного захисту

Кореляційний аналіз — це комплекс процедур статистичного дослідження взаємозалежності змінних, що перебувають у кореляційних відношеннях: при цьому переважає нелінійна їхня залежність, тобто значенню будь-якої окремо взятої змінної може відповідати деяка кількість значень змінної іншого ряду, що відхиляються від середнього в ту чи іншу сторону. *Кореляційний аналіз* — це один з допоміжних методів вирішення теоретичних завдань у психодіагностиці, що включає в себе комплекс

статистичних процедур, які широко застосовуються для розробки тестових та інших методик психодіагностики, визначення їхньої надійності, валідності. У прикладних психологічних дослідженнях кореляційний аналіз виступає одним з основних методів статистичної обробки кількісного емпіричного матеріалу. В цілому математичні методи можуть бути досить ефективними та корисними в організації і проведенні психологічних досліджень, проте необхідно пам'ятати, що математичний метод, як і будь-який інший, має свою сферу прикладання та певні дослідницькі можливості. Застосування методу зумовлене природою предмета дослідження та завданнями пізнавальних дій дослідника. Ці вимоги стосуються і методів математичних.

Проводячи наше дослідження, ми припустили наявність кореляції між типом характеру (типології Н. Мак-Вільямс) та механізмами психологічного захисту серед особистостей з різним рівнем алекситимії.

В якості коефіцієнта кореляції ми обрали *ранговий коефіцієнт кореляції Спірмена*, який вважається більш придатним у порівнянні зі звичайним коефіцієнтом (напр. коеф. кореляції Пірсона) для характеристики кореляцій у випадках нелінійного зв'язку і для даних, розподіл яких відрізняється від нормального. Крім того, дані для розрахунку рангового коефіцієнта можуть бути представлені в напівкількісних вимірах. Алгоритм розрахунку коефіцієнта кореляції рангів:

1) замінюють кількісні (напівкількісні, або якісні) ознаки ряду x і y на ранги, ранжуючи при цьому суто від меншої величини до більшої (або суто від більшої до меншої на розсуд дослідника);

2) визначають умовні відхилення, тобто різницю рангів по кожному рядку;

3) зводять умовні відхилення в квадрат;

4) визначають суму квадратів умовних відхилень;

5) підставляють отримані дані у відому формулу і обчислюють коефіцієнт кореляції.

Після введення всіх отриманих у процесі дослідження даних нам стали відомі результати взаємозв'язку алекситимії з певними типами характеру та механізмами психологічного захисту. Результати можемо спостерігати на ілюстраціях (див. Рис. 3.2.1. та Рис. 3.2.2), де перша відображає зв'язок алекситимії з типами характеру (типології Н. Мак-Вільямс), а друга – зв'язок алекситимії з механізмами психологічного захисту.



Рис. 3.2.1 Модель зв'язку алекситимії з типами характеру

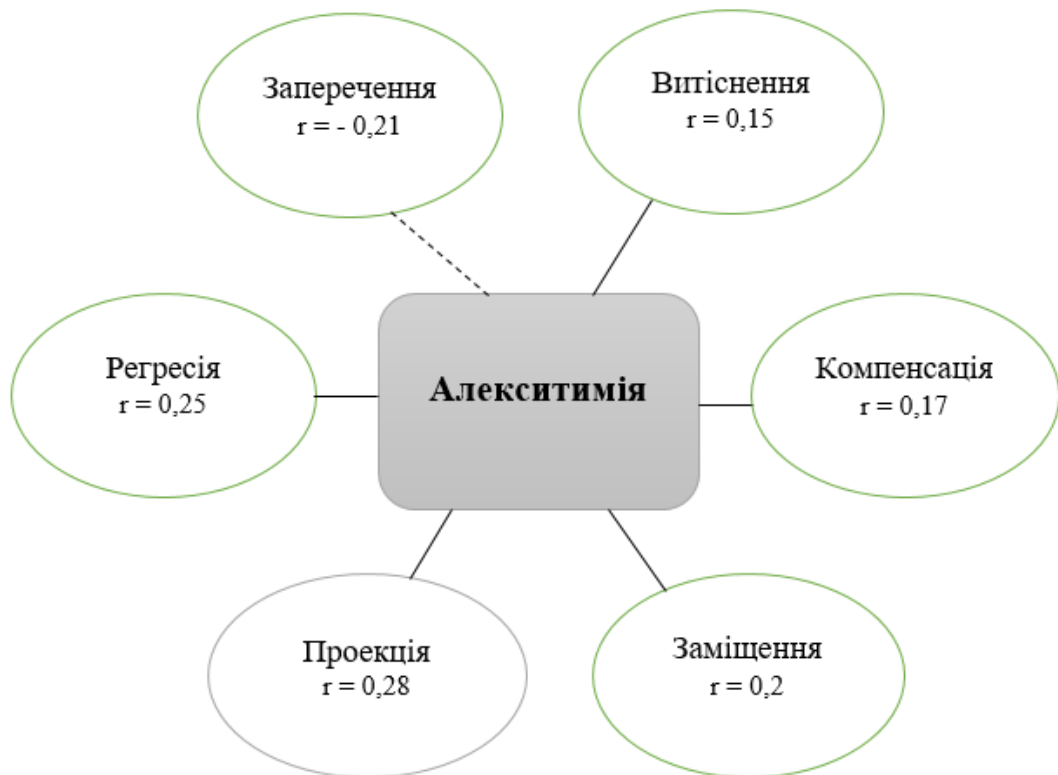


Рис. 3.2.2 Модель зв'язку алекситимії з механізмами психологічного захисту

Зважаючи на отримані результати, можна помітити такі рівні значущості як $P < 0,05$ та $P < 0,01$, що дає нам підстави вважати наші статистичні дані достовірними

Перейдімо безпосередньо до отриманих коефіцієнтів кореляції (див. Додаток 3):

1. Алекситимія і нарцистичний тип характеру

- показник кореляції Спірмена складає 0,31
- $P < 0,01$
- позитивна кореляція

Позитивна кореляція в даному випадку свідчить про те, що чим вищим буде прояв нарцистичного типу характеру в особистості, тим вищою буде нездатність до вербалізації емоцій. На нашу думку, такий зв'язок існує через надмірне захоплення собою особистостей з нарцистичними якостями

та збідніле бажання висловлювати свій інтерес до інший, в тому числі й емоційний. Оскільки порушено встановлювання близьких контактів зі значимими людьми, то вербалізація власного емоційного стану теж не буде розвинута в повній мірі.

2. Алекситимія і шизоїдний тип характеру

- показник кореляції Спірмена складає 0,27
- $P < 0,01$
- позитивна кореляція

Позитивна кореляція в даному випадку свідчить про те, що чим вищим буде прояв шизоїдного типу характеру в особистості, тим вищою буде нездатність до вербалізації емоцій. Враховуючи, що шизоїдні особистості часто схильні до усамітнення та уникнення інших людей, емоційна реакція може розвиватися із великою затримкою, так як емоційний інтелект не є в пріоритеті, порівняно з багатим внутрішнім світом.

3. Алекситимія і параноїдний тип характеру

- показник кореляції Спірмена складає 0,4
- $P < 0,01$
- позитивна кореляція

Позитивна кореляція в даному випадку свідчить про те, що чим вищим буде прояв параноїдного типу характеру в особистості, тим вищою буде нездатність до вербалізації та розпізнання емоцій. Оскільки люди з даним типом характеру вирізняються надмірною підозрілістю, то до власних відчуттів і переживань також може спостерігатися недовіра чи невизначеність. Часто неправильне трактування емоцій даними особами може призводити до ворожості, злості та перманентної тривоги.

4. Алекситимія і маніакально-депресивний тип характеру

- показник кореляції Спірмена складає 0,31

- $P < 0,01$
- позитивна кореляція

Позитивна кореляція в даному випадку свідчить про те, що чим вищим буде прояв маніакально-депресивного типу характеру в особистості, тим вищою буде нездатність до вербалізації та розпізнання емоцій. У людей з кардинально протилежними рисами у структурі характеру перш за все порушено афективний компонент, який і веде за собою проблеми з усвідомлення власних емоцій у різні періоди, а також розуміння переживань інших (які прямо пропорційно залежать від настрою маніаканально-депресивних осіб в даний момент часу).

5. Алекситимія і мазохістичний тип характеру

- показник кореляції Спірмена складає 0,37
- $P < 0,01$
- позитивна кореляція

Позитивна кореляція в даному випадку свідчить про те, що чим вищим буде прояв мазохістичного типу характеру в особистості, тим вищою буде нездатність до вербалізації та розпізнання емоцій. Це може пояснюватися несвідомою схильністю осіб цього типу до перебільшення своїх емоцій, винесення свого незаслуженого страждання на загал у поєднанні з низькою самооцінкою. Бажання соціальних контактів має сприяти зниженню рівня алекситимії.

6. Алекситимія і obsесивно-компульсивний тип характеру

- показник кореляції Спірмена складає 0,26
- $P < 0,01$
- позитивна кореляція

Позитивна кореляція в даному випадку свідчить про те, що чим вищим буде прояв obsесивно-компульсивного типу характеру в

особистості, тим вищою буде нездатність до вербалізації та розпізнання емоцій. Основною цінністю для людей даного характерологічного типу є чітке слідування правилам, контролювання та підтримання порядку, не покладаючись на суб'єктивність емоцій. Мисленнєвим та когнітивним процесам надається більша перевага, порівняно зі сферою почуттів.

7. Алекситимія і дисоціативний тип характеру

- показник кореляції Спірмена складає 0,328
- $P < 0,01$
- позитивна кореляція

Позитивна кореляція в даному випадку свідчить про те, що чим вищим буде прояв дисоціативного типу характеру в особистості, тим вищою буде нездатність до вербалізації та розпізнання емоцій. Зазначимо, що особи з дисоціативними рисами характеру схильні до відчуженого сприйняття реальності, тим самим уникаючи переживання широкого спектру емоцій, що і веде до збідніння розуміння тих чи інших емоцій.

8. Алекситимія і заперечення

- показник кореляції Спірмена складає -0,21
- $P < 0,01$
- негативна кореляція

Отримана в даному випадку негативна кореляція між змінними дозволяє нам припустити, що чим меншою є вираженість механізму психологічного захисту «заперечення», тим вищим буде прояв алекситимії.

9. Алекситимія і витіснення

- показник кореляції Спірмена складає 0,15
- $P < 0,05$
- позитивна кореляція

Вищезазначені результати можна трактувати наступним чином: яскрава виражність витіснення як механізму захисту збільшує вірогідність нездатності до вербалізації та розпізнання емоцій.

10. Алекситимія і регресія

- показник кореляції Спірмена складає 0,25
- $P < 0,01$
- позитивна кореляція

Позитивна кореляція в даному випадку свідчить про те, що зі збільшенням вираженості одного з незрізих механізмів захисту, зокрема регресії, підвищуються показники ознак алекситимії.

11. Алекситимія і компенсація

- показник кореляції Спірмена складає 0,17
- $P < 0,05$
- позитивна кореляція

Позитивна кореляція в даному випадку свідчить про прямий зв'язок між двома змінними, а саме: з підвищенням несвідомого використання захисного механізму «компенсації» зростає прояв ознак алекситимії, і навпаки.

12. Алекситимія і проєкція

- показник кореляції Спірмена складає 0,28
- $P < 0,01$
- позитивна кореляція

Ці взаємозв'язки свідчать про таке: нездатність або надто утруднена вербалізація та розпізнавання емоцій підвищуються при вираженості проєкції в якості механізму психологічного захисту.

13. Алекситимія і заміщення

- показник кореляції Спірмена складає 0,2

- $P < 0,01$
- позитивна кореляція

Позитивна кореляція в даному випадку свідчить про те, що чим сильніше вираження ознак алекситимії в особистості, тим більша ймовірність механізму психологічного захисту «заміщення».

Необхідно також зазначити, що у нашому випадку коефіцієнт кореляції лежить у межах значень від 0,2 до 0,4 і тому *зв'язок між явищами є порівняно низьким*. Зважаючи на це, не можемо стверджувати про абсолютну надійність даних результатів та ототожнення їх зі всією генеральною сукупністю. Отримані нами результати кореляційного зв'язку є *достовірними в межах нашої вибірки*. Для детального розгляду всіх кореляційних зв'язків, встановлених у процесі дослідження, див. додаток 3.

Отже, поставлена нами раніше гіпотеза дослідження підтверджується, а контр-гіпотеза спростовується. Дане дослідження може дати початок більш детальному вивченню взаємозв'язку між алекситимією, особливостями характеру та схильністю до використання певних механізмів психологічного захисту.

3.3. Специфіка об'єднання типів характеру та механізмів психологічного захисту серед груп осіб алекситимічного радикалу

Факторно-аналітичний підхід ґрунтується на уявленні про комплексний характер досліджуваного явища, що виявляється, зокрема, у взаємозв'язках між окремими його ознаками. Мета нашого факторного аналізу – сконцентрувати вихідну інформацію, представлену у вигляді масиву даних, зокрема показник щодо рівня алекситимії, типу характеру та механізмів психологічного захисту, і виразити якомога більшу кількість ознак через якомога меншу кількість характеристик. Вважається, що наймісткіші характеристики і будуть найсуттєвішими. Саме ці узагальнені місткі характеристики і називаються *факторами*. *Факторні*

навантаження – це коефіцієнти кореляції кожної із аналізованих змінних із кожним з виділених факторів. Чим тісніший зв'язок змінної із фактором, тим більшим є її факторне навантаження.

Зважаючи, що наша вибірка налічує 152 особи, з яких 20 мають ознаки алекситимії, 50 – особи з потенційними ознаками алекситимії та 82 особи без ознак алекситимії, нам необхідно урівняти кількість досліджуваних у трьох групах. Найдоцільнішим методом для *еквівалентності груп* є метод *рандомізації*, тобто хаотичне відбирання осіб, максимально наближених за віком та статтю, не враховуючи особисті побажання чи погляди дослідника. Таким чином, після процедури асиміляції ми отримали 3 еквівалентних групи, чисельністю – 20 учасників у кожній (загалом 60 досліджуваних).

Наступним кроком стала *перевірка новоутворених даних на нормальність розподілу* (завдяки статистичному критерію Колмогорова-Смирнова), яка показала, що ми маємо справу як з нормальним, так і ненормальним розподілом даних (див. Додаток І). Та оскільки у кожній вибірці мале число *n*-учасників, це спонукало нас обрати *критерій Манна-Уїтні* для порівняння значимих відмінностей серед усіх груп у співвідношенні:

- **1:2** (група осіб без ознак алекситимії та група осіб з потенційними ознаками алекситимії – виявлено значимі відмінності за 4-ма показниками; (див. Додаток К));
- **2:3** (група осіб з потенційними ознаками алекситимії та група осіб з алекситимією – виявлено значимі відмінності за 2-ма показниками; (див. Додаток Л));
- **1:3** (група осіб без ознак алекситимії та група осіб з алекситимією – виявлено значимі відмінності за 7-ма показниками; (див. Додаток М)).

Детально вивчивши результати факторного аналізу в програмі SPSS, (див. Додатки Н, Р та Т) ми розуміємо, що в кожній з трьох груп виділилося **3 фактори**, які пояснюють **62%, 61% і 59% дисперсії змінних** відповідно. Тепер потрібно звернути увагу на таблицю результатів після обертання, тобто процедури Varimax (див. Додатки П, С та У). *Позитивний знак* факторного навантаження вказує на прямий зв'язок змінної з фактором, *негативний* – на обернений. Таблиця факторних навантажень, отримана нами в результаті факторного аналізу, містить кількість стрічок, рівну кількості змінних (стовпчиків у вихідній матриці), та кількість стовпчиків, рівну кількості виділених факторів.

3.3.1. Група осіб без ознак алекситимії

Спершу поглянемо на загальну таблицю, що пояснює дисперсію за усіма змінними даної групи (див. Додаток Н) та графік Scree Plot. Ми можемо виявити 3 фактори, що пояснюють 62% дисперсії змінних. Для більшої чіткості прояву кореляції кожної заданої нами змінної з фактором нами була застосована процедура обертання Varimax (див. Додаток П), тому подаємо аналіз результатів та опис факторів, отриманих наприкінці:

- **Фактор 1: Незрілі механізми захисту в особистостей з «соціальним» характером**

Змінні, що увійшли у даний фактор з показниками кореляції вказано у таблиці, поданій нижче.

Таблиця 3.3.1.1.

<u>Назва змінної, що корелює з фактором</u>	<u>Сила кореляційного зв'язку</u>	<u>Характер кореляційного зв'язку</u>
Нарцистичний тип характеру	0,84	прямий
Проекція	0,81	прямий

<u>Назва змінної, що корелює з фактором</u>	<u>Сила кореляційного зв'язку</u>	<u>Характер кореляційного зв'язку</u>
Асоціальний тип характеру	0,81	прямий
Мазохістичний тип характеру	0,77	прямий
Компенсація	0,77	прямий
Дисоціативний тип характеру	0,72	прямий
Шизоїдний тип характеру	0,66	прямий
Регресія	0,63	прямий
Істеричний тип характеру	0,59	прямий
Маніакально-депресивний тип характеру	0,59	прямий
Заміщення	0,58	прямий
Витіснення	-0,42	обернений

Можемо припустити, що даний фактор характеризується типами характеру, що часто контактують з соціумом, у крайніх проявах навіть у дещо агресивній та неприйнятній манері. Враховуючи, що мова йде про осіб без ознак алекситимії, то видно, що поєдналися первинні механізми психологічного захисту, що є досить незрілими по своїй природі, та це ніяк не говорить нам про те, що самі особи є незрілими чи інфантильними.

▪ **Фактор 2: Параноїдні риси з мисленнєвими механізмами захисту**

Змінні, що увійшли у даний фактор з показниками кореляції вказано у таблиці, поданій нижче.

Таблиця 3.3.1.3

<u>Назва змінної, що корелює з фактором</u>	<u>Сила кореляційного зв'язку</u>	<u>Характер кореляційного зв'язку</u>
Інтелектуалізація	0,76	прямий
Параноїдний тип характеру	-0,75	обернений
Заперечення	0,68	прямий
Мазохістичний тип характеру	0,59	прямий

Розглянувши отримані результати осіб без ознак алекситимії, бачимо, що другий фактор сформували в основному мисленнєві характеристики, притаманні як типам характеру, так і механізмам психологічного захисту. Схильність особи все пояснювати інтелектуально, багата фантазія, бажання контролю та чіткого стану речей іноді можуть негативно впливати на сприймання об'єктивної реальності, змушуючи сумніватися навіть у побутових та звичних речах, а іноді й переходити у хворобливі стани чи психічні розлади.

▪ **Фактор 3: Переважання з віком першочергових механізмів захисту серед схильних до алекситимії**

Змінні, що увійшли у даний фактор з показниками кореляції вказано у таблиці, поданій нижче.

Таблиця 3.3.1.3

<u>Назва змінної, що корелює з фактором</u>	<u>Сила кореляційного зв'язку</u>	<u>Характер кореляційного зв'язку</u>
Реактивні утворення	0,81	прямий
Вік	0,72	обернений
Обсесивно-компульсивний тип характеру	-0,63	обернений
Витіснення	-0,44	обернений

За наведеними показниками видно, що чим більший є вік, тим меншим буде прояв витіснення як захисного механізму психіки та обсесивно-компульсивного типу характеру. Це може дещо нагадувати акцентуації характеру, які неодноразово згадуються у нашій роботі, адже чим старшою є людина, тим менша ймовірність гостроти прояву окремих рис характеру чи несвідоме використання певного психологічного захисту.

3.3.2. Група осіб з потенційними ознаками алекситимії

Повернімось до загальної таблиці, що пояснює дисперсію за усіма змінними даної групи (див. Додаток Р) та графік Scree Plot. Ми можемо виявити 3 фактори, що пояснюють 61% дисперсії змінних. Для більшої чіткості прояву кореляції кожної заданої нами змінної з фактором нами була застосована процедура обертання Varimax (див. Додаток С), тому подаємо аналіз результатів та опис факторів, отриманих наприкінці:

- **Фактор 1: Інфантильність та «полярність» сприймання реальності**

Змінні, що увійшли у даний фактор з показниками кореляції вказано у таблиці, поданій нижче.

Таблиця 3.3.2.1

<u>Назва змінної, що корелює з фактором</u>	<u>Сила кореляційного зв'язку</u>	<u>Характер кореляційного зв'язку</u>
Заміщення	0,89	прямий
Проекція	0,76	прямий
Маніакально-депресивний тип характеру	0,73	прямий
Вік	-0,72	обернений
Мазохістичний тип характеру	0,7	прямий
Компенсація	0,66	прямий
Реактивні утворення	-0,54	обернений
Витіснення	0,54	прямий
Параноїдний тип характеру	0,47	прямий
Асоціальний тип характеру	0,58	прямий

Перший фактор групи осіб з потенційними ознаками алекситимії вирізняється категоричністю та мінливістю в структурі характеру за типами, що об'єдналися. Також очевидно, що чим меншим є вік, тим гостріше будуть проявлятися незрілі механізми психологічного захисту, які подекуди здатні загострювати певні риси характеру людини, змушуючи її бачити реальність в «негативному світлі» та провокувати до необдуманих вчинків.

- **Фактор 2: Проблемність адекватного сприймання навколишньої дійсності**

Змінні, що увійшли у даний фактор з показниками кореляції вказано у таблиці, поданій нижче.

Таблиця 3.3.2.2

<u>Назва змінної, що корелює з фактором</u>	<u>Сила кореляційного зв'язку</u>	<u>Характер кореляційного зв'язку</u>
Дисоціативний тип характеру	0,81	прямий
Регресія	0,73	прямий
Заперечення	- 0,71	обернений
Нарцистичний тип характеру	0,69	прямий
Асоціальний тип характеру	0,68	прямий

Другий фактор даної групи свідчить про високу схильність осіб з потенційними ознаками алекситимії ігнорувати навколишню дійсність, відокремлюючи своє «Я», ти самим активно застосовуючи регресію та заперечення в якості «фільтрів». Ці фільтри використовуються здебільшого в моменти паніки, горя, сорому або й переживання різних видів насилля.

▪ **Фактор 3: Мисленнєві механізми захисту з несхильністю до театралізації**

Змінні, що увійшли у даний фактор з показниками кореляції вказано у таблиці, поданій нижче.

Таблиця 3.3.2.3

<u>Назва змінної, що корелює з фактором</u>	<u>Сила кореляційного зв'язку</u>	<u>Характер кореляційного зв'язку</u>
Інтелектуалізація	0,71	прямий
Істеричний тип характеру	-0,7	обернений

<u>Назва змінної, що корелює з фактором</u>	<u>Сила кореляційного зв'язку</u>	<u>Характер кореляційного зв'язку</u>
Шизоїдний тип характеру	0,57	прямий
Обсесивно-компульсивний тип характеру	0,45	прямий
Мазохістичний тип характеру	0,41	прямий
Реактивні утворення	0,4	прямий
Регресія	-0,4	обернений

Отримані статистичні дані по третьому фактору поєднують розвинуті когнітивні здібності осіб з потенційними ознаками алекситимії разом з несхильністю до показовості. Надмірна театралізованість, властива істеричним типам особистості, навпаки, применшує прояв типів характеру, де мисленнєві здібності займають провідне місце.

3.3.3. Група осіб з алекситимією

Розгляньмо таблицю, що пояснює дисперсію за усіма змінними даної групи (див. Додаток Т) та графік Scree Plot. Ми можемо виявити 3 фактори, що пояснюють 59% дисперсії змінних. Для більшої чіткості прояву кореляції кожної заданої нами змінної з фактором нами була застосована процедура обертання Varimax (див. Додаток У), тому подаємо аналіз результатів та опис факторів, отриманих наприкінці:

- **Фактор 1: Екстернальна особливість сприймання та «соціальне» звинувачення в особистостей з алекситимією**

Змінні, що увійшли у даний фактор з показниками кореляції вказано у таблиці, поданій нижче.

Таблиця 3.3.3.1

<u>Назва змінної, що корелює з фактором</u>	<u>Сила кореляційного зв'язку</u>	<u>Характер кореляційного зв'язку</u>
Регресія	0,8	прямий
Проекція	0,68	прямий
Нарцистичний тип характеру	0,64	прямий
Мазохістичний тип характеру	0,64	прямий
Компенсація	0,62	прямий
Дисоціативний тип характеру	0,59	прямий
Асоціальний тип характеру	0,54	прямий
Вік	-0,43	обернений
Обсесивно-компульсивний тип характеру	0,5	прямий
Маніакально-депресивний тип характеру	0,43	прямий
Витіснення	-0,45	обернений
Заміщення	0,41	прямий
Істеричний тип характеру	0,54	прямий

Перший фактор, виділений у групі осіб з алекситимією, пояснює 26% дисперсії змінних та охоплює 13 тестових шкал. Даний фактор характеризується екстернальними особливостями сприйняття та

націленістю на зовнішній світ, нівелюючи внутрішні переживання. Як і припускалося, для осіб з ознаками алекситимії досить типовим є переключення уваги на зовнішні об'єкти, звинувачуючи соціуми у власних неприємностях (можливо, у поєднанні із зовнішнім локусом контролю).

▪ **Фактор 2: Переважання мисленневих механізмів захисту в структурі характеру особистостей з алекситимією**

Змінні, що увійшли у даний фактор з показниками кореляції вказано у таблиці, поданій нижче.

Таблиця 3.3.3.2

<u>Назва змінної, що корелює з фактором</u>	<u>Сила кореляційного зв'язку</u>	<u>Характер кореляційного зв'язку</u>
Інтелектуалізація	0,83	прямий
Шизоїдний тип характеру	0,77	прямий
Параноїдний тип характеру	0,72	прямий
Обсесивно-компульсивний тип характеру	0,63	прямий
Маніакально-депресивний тип характеру	0,52	прямий
Витіснення	0,5	прямий

Другий фактор, що виділився у процесі факторизації, пояснює 18% дисперсії змінних та охоплює 6 тестових шкал. Помітно, що даний фактор пов'язаний з одним із попередніх, що фігурував в попередній групі досліджуваних. Ми можемо зробити висновок про переважання

мисленневих особливостей в структурі характерів, що мають сильну пряму кореляцію з фактором.

▪ **Фактор 3: Показовість та демонстративність серед особистостей з алекситимією**

Змінні, що увійшли у даний фактор з показниками кореляції вказано у таблиці, поданій нижче.

Таблиця 3.3.3.3

<u>Назва змінної, що корелює з фактором</u>	<u>Сила кореляційного зв'язку</u>	<u>Характер кореляційного зв'язку</u>
Заміщення	- 0,76	обернений
Реактивні утворення	0,68	прямий
Істеричний тип характеру	0,76	прямий
Заперечення	0,66	прямий
Дисоціативний тип особистості	0,53	прямий
Асоціальний тип особистості	-0,53	обернений
Параноїдний тип особистості	-0,53	обернений

Третій та заключний фактор групи осіб з алекситимією пояснює 15% дисперсії змінних та охоплює 7 тестових шкал. Заглибившись у показники, надані в таблиці, стає очевидною «присутність» демонстративності та бажання показати себе з хорошої сторони, заперечуючи все неприйнятне. Також спостерігається чітка тенденція до «втечі в дисоціацію», і, на противагу цьому, такі особи з алекситимією не схильні до асоціальної поведінки та використання заміщення як механізму захисту, адже це суперечитиме бажаному ідеальному образу.

Після проведених статистичних процедур і їх аналізів робимо висновок про те, що поставлена нами раніше гіпотеза дослідження підтверджується, а контр-гіпотеза спростовується

Отже, факторний аналіз є потужним інструментом психологічного дослідження. Можливості його використання дуже широкі – від моделювання свідомості до дослідження групових процесів. У нашому дослідженні даний метод став необхідним для групування типів характеру для виявлення певної ознаки схожості.

Висновки до третього розділу

Третій розділ даної магістерської роботи призначений для аналізу та інтерпретації даних, отриманих у процесі дослідження. В результаті застосування непараметричного критерію Мана-Уїтні, ми з'ясували, що є суттєва відмінність між чоловіками та жінками за рівнем алекситимії, obsесивно-компульсивним типом характеру та механізмами психологічного захисту, зокрема: витісненням, проекцією, заміщенням та регресією. Також треба визнати, що підтвердилися наші наступні гіпотези дослідження. Позитивна кореляція, яка фігурує у нарцистичному, шизоїдному, параноїдному, маніакально-депресивному, мазохістичному, obsесивно-компульсивному та дисоціативному типах характеру особистості запевнює нас про підвищену схильність до розвитку алекситимії у осіб з вищезгаданими типами характеру. На противагу цьому, вірогідність розвитку алекситимії знижується у осіб, що використовують заперечення як механізм психологічного захисту, та підвищується в осіб, в яких серед провідних захисних механізмів є витіснення, регресія, компенсація, проекція та заміщення. Насамкінець, як показало наше дослідження, в результаті факторного аналізу у трьох різних групах було виділено по 3 фактори у кожній, які відповідно пояснюють 62%, 61% і 59% дисперсії змінних. На основі отриманих результатів можна створювати спеціальні

психологічні тренінги та психокорекційні заходи для зменшення прояву алекситимії та реакції організму на стрес через їхній взаємозв'язок з структурою характеру особистості та специфікою використання механізмів психологічного захисту. Дане дослідження можна проводити в якості лонгітюдного, щоб прослідкувати зміни в характері різних вікових груп, зміни у «відповіді» психіки на небажану чи неприйнятну інформацію та їхній подальший вплив на психічне та соматичне здоров'я людини.

ВИСНОВКИ

В процесі написання магістерської роботи нами були зроблені певні висновки та узагальнення:

1. Проаналізувавши поняття алекситимії, ми дізналися, що термін був введений ще П. Сіфнеосом у 1973 році, але протягом довгого часу піддавався критиці внаслідок невідповідності рівню релевантності. Однак термін все частіше з'являвся в спеціалізованій літературі, присвяченій дослідженням в галузі психосоматичних захворювань. В останні роки термін отримав особливу популярність, що було нами наочно продемонстровано аналізом численних публікацій з цієї проблеми.

2. Розібравши поняття «характер» та історію розвитку вчення про нього, нам стало відомо, що в основі характеру лежать динамічні та змістовні характеристики мотивів та спонукань. Типові риси характеру за своєю інтенсивністю виявляються по-різному, індивідуально. У деяких людей окремі риси їхнього характеру виявляються настільки яскраво та своєрідно, що це робить їх оригінальними. Крайню інтенсивність певних рис людини називають їх акцентуацією. Також очевидним є те, що не існує однієї класифікації характеру, проте даною проблемою переймалися багато всесвітньо відомих психіатрів та психологів по всьому світу, але кожен вчений розподіляв типи характеру в залежності від домінуючого фактору.

3. Розглянули 9 типів організації характерів типології Н. Мак-Вільямс, яка побудована авторкою на основі врахування 4 категорій: драйвів (потреб та бажань), механізмів психологічного захисту та адаптації, стосунків зі значимими людьми (як вони переживалися та відклалися у пам'яті) та суб'єктивного досвіду власного «Я» по відношенню до таких феноменів як цінності, автентичність і дії.

4. Проаналізували поняття «механізми психологічного захисту» та їхній вплив на життєдіяльність людини. Тому можна констатувати те, що психологічний захист є своєрідною несвідомою системою регуляції і

застереження психіки людини від різноманітних зовнішніх факторів, що можуть травмувати чи сприяти емоційній напруженості. У ряді випадків психологічний захист призводить до протилежного результату у вигляді труднощів адаптації до зовнішнього середовища та особистісного розвитку, деформацій характеру, а також психосоматичних захворювань різної спрямованості, зокрема схильності до алекситимії.

5. З'ясували причини виникнення психосоматичних захворювань особистості. Тому можемо стверджувати, що поштовхом до розвитку психосоматичних захворювань є важкі життєві ситуації, що викликають негативні емоції, які людина відчуває протягом тривалого часу. Алекситимію класифікують як фактор ризику для психосоматичних захворювань, проте остаточні причини її виникнення досі не встановлені. Алекситимія не включена в міжнародну класифікацію хвороб, оскільки її прийнято розглядати не як захворювання, а як особливість нервової системи, яка ніяк не пов'язана з розумовими здібностями людини. Емоції, як позитивні, так і негативні, розмовляють «мовою тіла», і навіть якщо людина спробує їх приховати, її міміка, тон голосу, погляд, збліднення або почервоніння шкіри, постава і навіть хода достатньо розкажуть про стан організму. І немає в організмі такої тканини, органу або системи, яка залишалася б незачепленою емоціями. Тому, будь-який період життя людини знаходить своєрідне відображення у ній самій – позначається на соматичному та психічному здоров'ї: виникає як алергія чи головний біль, астма чи виразка, таким чином відображаючи реакцію організму на сприйняття змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі.

6. Розробили методичний інструментарій і підібрали систему методичних процедур, адекватних меті дослідження. Кожна з методик влучно доповнює одна одну і разом вони надають цілісну картину окремих станів особистості, а за допомогою статистичних даних ми мали змогу перевірити поставлені гіпотези, не сумніваючись у надійності та валідності

даних. Щоб розмежувати кожне з поставлених завдань, нами було розроблено 3 окремих основних гіпотез дослідження та 3 протилежних їм контр-гіпотез.

7. Перевірили наявність більшої схильності до виникнення алекситимії у чоловіків, порівняно з жінками. В результаті застосування непараметричного критерію Мана-Уїтні, ми з'ясували, що є суттєва відмінність між чоловіками та жінками за рівнем алекситимії, obsесивно-компульсивним типом характеру та механізмами психологічного захисту, зокрема: витісненням, проекцією, заміщенням та регресією.

8. З'ясували наявність взаємозв'язку між алекситимією, певними типами характеру та механізмами психологічного захисту. Позитивна кореляція, яка фігурує у нарцистичному, шизоїдному, параноїдному, маніакально-депресивному, мазохістичному, obsесивно-компульсивному та дисоціативному типах характеру особистості запевнює нас про підвищену схильність до розвитку алекситимії у осіб з вищезгаданими типами характеру. На противагу цьому, вірогідність розвитку алекситимії знижується у осіб, що використовують заперечення як механізм психологічного захисту, та підвищується в осіб, в яких серед провідних захисних механізмів є витіснення, регресія, компенсація, проекція та заміщення.

Розглянули специфіку об'єднання типів характеру та механізмів психологічного захисту в осіб алекситимічного радикалу. В результаті факторного аналізу у трьох різних групах нами було виділено по три фактори, які отримали назви: «Незрілі механізми захисту в особистостей з «соціальним» характером», «Переважаючі з віком першочергових механізмів захисту серед схильних до алекситимії», «Проблемність адекватного сприймання навколишньої дійсності», «Месленеві механізми захисту з несхильністю до театралізації», «Екстернальна особливість сприймання та «соціальне» звинувачення в особистостей з алекситимією»,

«Переважання мисленневих механізмів захисту у структурі характеру особистостей з алекситимією», «Показовість та демонстративність серед особистостей з алекситимією» та інші. Звідси можемо зробити припущення, що особистості з алекситимією, як правило, відрізняються інфантильністю, відсутністю рефлексії та недостатньою здатністю замислюватися над своїми емоціями і переживаннями інших. Ці властивості особистості визначають її неможливість побудувати цілісне уявлення про власне життя, а також ускладнюють міжособистісні стосунки. Звідси випливає, що корекція алекситимії передбачає націленість на усвідомлення особистістю своїх почуттів і необхідність їх висловлення.

9. Тема нашої дослідницької роботи безпосередньо пов'язана не лише з клінічною психологією, але і з фізіологією та характерологією. Заглиблюючись у вивчення особистостей з різним рівнем прояву алекситимії, ми мали змогу детальніше розглянути вплив характерологічних особливостей та механізмів психологічного захисту на їхнє психічне та соматичне здоров'я.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алекситимия и методы ее определения при пограничных состояниях, психосоматических расстройствах / сост. Д. Б. Ереско, Г. Л. Исурина, Е. В. Кайдановская [и др.]. – СПб. : Психоневрол. Ин-т, 1994. – 260 с.
2. Баевский Р.М. Проблемы здоровья и нормы: точка зрения физиолога / Р.М. Баевский // Клиническая медицина, 2000. № 4. – С.18-25.
3. Бодров В.А. Психологический стресс: развитие и преодоление / В.А. Бодров. – М.: ПЕР СЭ, 2006. – 528 с.
4. Брель Е.Ю. Проблема изучения алекситимии в психологических исследованиях / Е.Ю. Брель // Вестник КемГУ, 2012. – С. 173-176.
5. Бурлачук Л.Ф. Психодиагностика: Учебник для вузов. 2-е изд / Л.Ф.Бурлачук. – СПб.: Питер, 2012. – 384 с.
6. Варламов, А. А. Психофизиологический анализ особенностей восприятия и переживания эмоций при алекситимии : дис. ... канд. биол. наук / Варламов Антон Алексеевич. – Новосибирск, 2004. – 145 с.
7. Вассерман Л.И., Петрова Н.Н. Психологическая защита и аффективные расстройства у пациентов в ситуации витальной угрозы / Л.И. Вассерман, Н.Н. Петрова // Социальная и клиническая психиатрия, 2000. – Т.10, вып.1. – С.73-74
8. Гаранян, Н.Г. Концепция алекситимии / Н.Г. Гаранян, А.Б. Холмогорова // Социальная и клиническая психиатрия, 2003. – Т. 13, вып. 1. – С. 128-145.
9. Грановская Р.М., Никольская И.М. Защита личности: Психологические механизмы / Р.М. Грановская. – СПб.: Знание, Свет, 1999. – 352 с.
10. Гребенников Л.Р. Механизмы психологической защиты / Л.Р. Гребенников // дис. канд. психол. наук. – М., 1994. – 196 с.

11. Зейгарник Б.В. Патопсихология / Б.В. Зейгарник – М.: Издательский центр «Академия», 1999. – 208 с.
12. Зейгарник Б.В., Холмогорова А.Б., Мазур Е.С. Саморегуляция поведения в норме и патологии / Б.В. Зейгарник, А.Б. Холмогорова, Е.С. Мазур // Психол. Журнал, 1989. – №2. – С. 122-131.
13. Искусных А.Ю. Алекситимия. Причины и риски возникновения расстройства / А.Ю. Искусных // Личность, семья и общество: вопросы педагогики и психологии: сб. ст. по матер. LIII междунар. науч.-практ. конф. № 6 (52). – Новосибирск: СибАК, 2015.
14. Есин Р.Г., Горобец Е.А., Галиуллин К.Р., Есин О.Р. Алекситимия – основные направления изучения / Р.Г. Есин, Е.А. Горобец, К.Р. Галиуллин // Журнал неврологии и психиатрии им. С. С. Корсакова, 2014. – № 114 (12). – С. 148-151.
15. Каменская В.Г., Зверева С.В. Возрастные и гендерные особенности системы психологических защит / В.Г. Каменская, С.В. Зверева // Психол. Журнал, 2005. – С. 77-88.
16. Каменская В.Г. Психологическая защита и мотивация в структуре конфликта / В.Г. Каменская – СПб.: Детство-пресс, 1999. – 147 с.
17. Карелин А. Большая энциклопедия психологических тестов. / А. Карелин. – М: Эксмо, 2006. – 416 с.
18. Ковалёва Ю.А. Алекситимия: проблема описания боли / Ю.А. Ковалёва // Итоговая Научно-образовательная конференция студентов Казанского федерального университета 2015 года : сб. тезисов : в 3 т. – Казань : Изд-во Казан. ун-та, 2015.
19. Коростелева, И.С. Проблема алекситимии в контексте поведенческих концепций психосоматических расстройств / И.С. Коростелева, В.С. Ротен-берг // Телесность человека: междисциплинарные исследования / под ред. В.В. Николаевой, П.Д. Тищенко. – М. : Изд. Филос. о-ва, 1991. – С. 136-144.

20. Лазурский А. Ф. Очерк науки о характерах / А.Ф. Лазурский. – М.: Наука, 1995. – 271 с.
21. Леонгард К. Акцентуированные личности / К. Леонгард. – К., 1981. – 392 с.
22. Мак-Вильямс Н. Психоаналитическая диагностика: Понимание структуры личности в клиническом процессе / Н. Мак-Вильямс // Пер. с англ. – М.: Независимая фирма «Класс», 2007. – 480 с.
23. Максименко С.Д. Загальна психологія: навч. посіб. / С.Д. Максименко. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 272 с.
24. Малкина-Пых И. Г. Психосоматика : Справочник практического психолога / И. Г. Малкина-Пых. – М. : Эксмо, 2005. – 992 с.
25. Николаева, В. В. О психологической природе алекситимии / В. В. Николаева // Телесность человека : Междисциплинарные исследования. – М., 1993. – С. 84-93.
26. Психофизиология: Учебник для вузов / Под ред. Ю.И. Александрова. – 3-е изд., и перераб. – СПб.: Питер, 2012 – 464 с.
27. Рубинштейн С.Л. Понятие «характера» в психологии и психиатрии / С.Л. Рубинштейн // Вести. – М., 1999. – 216 с.
28. Савчин М. Вікова психологія / М. Савчин. – К.: Академвидав, 2006. – 325 с.
29. Старшенбаум Г.В. Психосоматика и психотерапия : исцеление души и тела // Г.В. Старшенбаум. – Изд. 5-е. – Ростов н/Д : Феникс, 2015. – 350 с.
30. Старшенбаум Г.В. Психосоматика: руководство по диагностике и самопомощи // Г.В. Старшенбаум. – Изд. 2-е. – Ростов н/Д : Феникс, 2015. – 251с.
31. Урванцев, Л. П. Алекситимия как фактор психосоматических заболеваний / Л. П. Урванцев. – Ярославль : Ярослав. гос. ун-т, 2000. – 160 с.

32. Фрейд А. Психология Я и защитные механизмы: Пер. с англ. / А. Фрейд – М.: Педагогика, 1993.- 144с.
33. Фрейд А. Эго и механизмы защиты / А. Фрейд – М.: Изд-во Эксмо, 2003. – 256 с.
34. Фрейд З. Психология бессознательного / З. Фрейд – М.: Просвещение, 1990. – 447 с.
35. Фромм Э. Защитные механизмы / Э. Фромм // Самосознание и защитные механизмы личности. Хрестоматия. – Самара: 2003. – С. 537-565.
36. Хомуленко Т.Б. Основы психосоматики: навчально-методичний посібник / Т.Б. Хомуленко. – Вінниця: Нова Книга, 2009. – 120 с.
37. Хьел Л., Зиглер Д. Теории личности / Л. Хьел, Д. Зиглер – СПб.: Питер-пресс, 1997. – 608 с.
38. Banerjee R., Liu J. J., Minhas H. M. Lyme Neuroborreliosis Presenting with Alexithymia and Suicide Attempts / R. Banerjee, J. J.Liu, H.M. Minhas // The Journal of Clinical Psychiatry, – 2013. - № 74 (10). – P. 981.
39. Krystal H. Alexithymia and psychotherapy / H. Krystal // Am. J. of Psychother, 1979. – Vol. 33, № 1. – P. 17-31.
40. Lasarus R.S. The stress and coping paradigms / R.S. Lasarus // Competence and coping during Adulthood. – Boston, 1980.
41. Lumley M. A. Alexithymia, emotional disclosure, and health: a program of research / M. A. Lumley // Journal of personality, 2004. –Vol. 72 (6). – P. 1271-1300.
42. Lumley M. A. How are alexithymia and physical illness linked? A review and critique of pathways / M. A. Lumley, L. Stettner, F. Wehmer // Journal of psychosomatic research, 1996. –Vol. 41 (6). –P. 505-518.
43. Nemiah J. C. Alexithymia: a view of the psychosomatic process / J. C. Nemiah, H. Freyberger, P. E. Sifneos // Modern Trends in Psychosomatic Medicine / ed. by Oscar W. Hill. – London ; Boston : Butterworths, 1976. – Vol.3.

44. Nemiah J. C. Affect and fantasy in patients with psychosomatic disorders / J. C. Nemiah, P. E. Sifneos // *Modern Trends in Psychosomatic Medicine* / ed. by Oscar W. Hill. - London : Butterworths, 1976. – Vol. 2. – P. 441–457.
45. McWilliams N. *Psychoanalytic case formulation*/ Nancy McWilliams. – The Guilford Press, 1999. – 240 p.
46. McWilliams N. *Psychoanalytic diagnosis : understanding personality structure in the clinical process*, 2nd ed. / Nancy McWilliams. – The Guilford Press, 2011. – 426 p.
47. Milenkovic B. Alexithymia in COPD patients / B. Milenkovic, M. Latas., J. Cvejic, J. Jankovic // *European Respiratory Journal*. – 2015.
48. Moriguchi Y., Komaki G. Neuroimaging studies of alexithymia: physical, affective, and social perspectives // *BioPsychoSocial Medicine*. – 2013.
49. Sifneos P. E. The prevalence of alexithymic characteristics in psychosomatic patients / P. E. Sifneos // *Psychother. Psychosom.* - 1973. – № 22. – P. 255-262.
50. Sifneos, P. E. Psychotherapies for psychosomatic and alexithymic patients / P. E. Sifneos // *Psychother. Psychosom.* – 1983. – № 40: 1-4. – P. 66-73.
51. Freud A. *Das Ich und die Abwehrmechanismen* / A. Freud – London, Imago, 1946. – 207 p.
52. Взаимосвязь уровня алекситимии с уровнем психологических защит и составляющими психологического благополучия – [Электронный ресурс] / (дата звернения: 14.05.18) – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/v/problemy-izucheniya-fenomena-aleksitimii-v-psiologii>
53. Характеристики алекситимии в контексте психического здоровья – [Электронный ресурс] / (дата звернения: 14.05.18) – Режим

доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/harakteristiki-aleksitimii-v-kontekste-psiicheskogo-zdorovya>

54. The alexithymic brain: the neural pathways linking alexithymia to physical disorders – [Электронный ресурс] / (дата звернення: 14.05.18) – Режим доступу: <https://bpsmedicine.biomedcentral.com/articles/10.1186/1751-0759-7-1>

ДОДАТКИ

Додаток А

Методика «Рівень алекситимії» (Торонтська шкала алекситимії, TAS)

Вам будут предложены утверждения, касающиеся ваших эмоций и чувств. Не задумывайтесь долго над ответом, главное – выбирайте искренне, ведь верных и неверных ответов нет. На каждое утверждение ответьте: 1 – совершенно не согласен, 2 – скорее не согласен, 3 – ни то, ни другое, 4 – скорее согласен, 5 – совершенно согласен.

1. Когда я плачу, я всегда знаю почему.
2. Мечты – это потеря времени.
3. Я хотел бы быть не таким застенчивым.
4. Я часто затрудняюсь определить, какие чувства испытываю.
5. Я часто мечтаю о будущем.
6. Мне кажется, я способен заводить друзей так же легко, как и другие.
7. Знать, как решить проблемы, более важно, чем понимать причины этих решений.
8. Мне трудно находить правильные слова для моих чувств.
9. Мне нравится ставить людей в известность о своей позиции по тем или иным вопросам.
10. У меня бывают физические ощущения, которые непонятны даже докторам.
11. Мне недостаточно знать, что что-то привело к такому результату, мне необходимо знать, почему и как это происходит.
12. Я способен с легкостью описать свои чувства.

13. Я предпочитаю анализировать проблемы, а не просто их описывать.
14. Когда я расстроен, я не знаю, печален ли я, испуган или сердит.
15. Я часто даю волю воображению.
16. Я провожу много времени в мечтах, когда не занят ничем другим.
17. Меня часто озадачивают ощущения, появляющиеся в моем теле.
18. Я редко мечтаю.
19. Я предпочитаю, чтобы все шло само собой, чем понимать, почему произошло именно так.
20. У меня бывают чувства, которым я не могу дать вполне точное определение.
21. Очень важно уметь разбираться в эмоциях.
22. Мне трудно описывать свои чувства по отношению к людям.
23. Люди мне говорят, чтобы я больше выражал свои чувства.
24. Следует искать более глубокие объяснения происходящему.
25. Я не знаю, что происходит у меня внутри.
26. Я часто не знаю, почему я сержусь.

Додаток Б
Стандартизоване інтерв'ю для визначення типу характеру за
Н. Мак-Вільямс

Прочитайте, будь ласка, кожне з наступних тверджень і оцініть ступінь їх відповідності Вашими відчуттями щодо близьких стосунків, де 1 – низький прояв характеристик, 3 – середній, 5 – відповідно високий. Відповідайте так, як відчуєте.

1) Іноді мені здається, що я всемогутній, але потім часто виникають почуття слабкості та беззахисності. Я надаю перевагу постійному контролю над всім, що я роблю та над людьми, з якими спілкуюся. Я досить імпульсивна та нестримана людина, адже часто відчуваю до когось негативні емоції.

1 _____ 3 _____ 5

2) Я зазвичай відчуваю, що мені чогось не вистачає. За більшість моїх вчинків я відчуваю сором, а також мені буває важко проявити благородство та милосердя. Хоча я не хочу в цьому признаватись, але я часто заздрю більш успішним людям. Все, що зі мною відбувається, я можу охарактеризувати такими словами: «дуже добре» та «дуже погано».

1 _____ 3 _____ 5

3) Для мене кращим є життя у «внутрішньому світі», аніж у зовнішньому. Я часто тривожуся через незначні речі, що для інших навіть не мають значення. Мені важко зближуватися з людьми, довіряти їм, тому в мене небагато друзів. Я прагну не до соціального визнання, а до творчої діяльності.

1 _____ 3 _____ 5

4) Буває, мені здається, що хтось мене переслідує. Саме тому я завжди «на сторожі» та в очікуванні небезпеки. Маю гострі відчуття та швидку реакцію. Але, думаю, що багато з моїх знайомих та друзів заздять

мені або ж хочуть образити. Оточуючі вважають, що в мене немає почуття гумору.

1 _____ 3 _____ 5

5) Мені здається, я втратив частинку себе. Відчуваю поганий настрій, пригніченість, втрату сил. Всередині у мене живе гнів (який мені неприємний), а ззовні я досить великодушна та терпляча людина. З іншого боку, мені характерна неабияка збудливість, веселість та навіть відчуття ейфорії. В такі періоди я забуваю про смуток та відчуваю лише щастя та радість.

1 _____ 3 _____ 5

6) Я глибока особистість, яка часто страждає. Бували навіть випадки, коли мої досягнення також спонукали до нанесення собі якоїсь школи. Але я переконаний, що не повинен страждати, тому часто ображаюсь та злюсь на людей, які змушують мене страждати. Відчуваю себе незаслужено недооціненим.

1 _____ 3 _____ 5

7) Впертість, пунктуальність та слідування правилам – ось головні мої риси. Я вважаю, що правила створюються для підтримання порядку, саме тому завжди і всюди підтримую все в порядку. Намагаюся тримати негативні емоції (гнів, ненависть) в собі, адже не хочу бути осудженим та наказаним.

1 _____ 3 _____ 5

8) Завжди прагну багато уваги до себе, навіть якщо інші вважають це неправильним. Любов, увага та близькість змушують мене почувати себе щасливим. Також мені приносить задоволення допомагати іншим, адже я хочу, щоб люди бачили мою доброту та милосердя.

1 _____ 3 _____ 5

9) Хоча я можу назвати себе досить винахідливою людиною, але мені водночас буває дуже важко спілкуватися з людьми через свою сором'язливість, відчуття провини, сорому, а іноді й агресивності та гніву. Зазвичай я не виношу болі та дуже соромлюся сексуального потягу.

1 _____ 3 _____ 5

Додаток В

Опитувальник Плутчика-Келлермана-Конте «Індекс життєвого стилю» (Life style index, LSI)

Вам пропонується 97 висловлювань об визначених способах поведінки та установках. Ви можете відповісти так чи ні (згоден чи не згоден). Не існує правильних чи неправильних відповідей, так як кожен людина має право на власну точку зору. Відповідайте так, як вважаєте правильним для себе.

1. Я людина, з якою дуже легко поладити.
2. Коли я чогось хочу, у мене не вистачає терпіння почекати.
3. Завжди був такою людина, на якого я хотів би йти.
4. Люди вважають мене стриманим, розсудливим людинам.
5. Мені протино непристойні кінофільми.
6. Я рідко пам'ятаю свої сни.
7. Люди, які всюди розпоряджаються, приводять мене в бешенство.
8. Іноді у мене виникає бажання пробити кулаком стіну.
9. Мене сильно подразнює, коли люди малюються.
10. В своїх фантазіях я завжди головний герой.
11. У мене не дуже хороша пам'ять на обличчя.
12. Я відчуваю певну неловкість, користуючись громадською банею.
13. Я завжди уважливо вислушиваю всі точки зору в суперечці.
14. Я легко вихожу з себе, але швидко заспокоююся.
15. Коли в натовпі хтось толкає мене, я відчуваю бажання відповісти тим же.
16. Багато во мені вражає людей.
17. Відправляючись в поїздку, я обов'язково планую кожну деталь.
18. Іноді, без якоїсь причини, на мене нападає упорство.

19. Друзья почти никогда не подводят меня.
20. Мне случалось думать о самоубийстве.
21. Меня оскорбляют непристойные шутки.
22. Я всегда вижу светлые стороны вещей.
23. Я ненавижу недоброжелательных людей.
24. Если кто-нибудь говорит, что я не смогу что-то сделать, то я нарочно хочу сделать это, чтобы доказать ему неправоту.
25. Я испытываю затруднения, вспоминая имена людей.
26. Я склонен к излишней импульсивности.
27. Я терпеть не могу людей, которые добиваются своего, вызывая к себе жалость.
28. Я ни к кому не отношусь с предубеждением.
29. Иногда меня беспокоит, что люди подумают, будто я веду себя странно, глупо или смешно.
30. Я всегда нахожу логичные объяснения любым неприятностям.
31. Иногда мне хочется увидеть конец света.
32. Порнография отвратительна.
33. Иногда, будучи расстроен, я ем больше обычного.
34. У меня нет врагов.
35. Я не очень хорошо помню свое детство.
36. Я не боюсь состариться, потому что это происходит с каждым.
37. В своих фантазиях я совершаю великие дела.
38. Большинство людей раздражают меня, потому что они слишком эгоистичны.
39. Прикосновение к чему-либо скользкому вызывает во мне омерзение.
40. У меня часто бывают яркие, сюжетные сновидения.
41. Я убежден, что если буду неосторожен, люди воспользуются этим.
42. Я не скоро замечаю дурное в людях.

43. Когда я читаю или слышу о трагедии, это не слишком трогает меня.
44. Когда есть повод рассердиться, я предпочитаю основательно все обдумать.
45. Я испытываю сильную потребность в комплиментах.
46. Сексуальная невоздержанность отвратительна.
47. Когда в толпе кто-то мешает моему движению, у меня иногда возникает желание толкнуть его плечом.
48. Как только что-нибудь не по-моему, я обижаюсь и мрачнею.
49. Когда я вижу окровавленного человека на экране, это почти не волнует меня.
50. В сложных жизненных ситуациях я не могу обойтись без поддержки и помощи людей.
51. Большинство окружающих считают меня очень интересным человеком.
52. Я ношу одежду, которая скрывает недостатки моей фигуры.
53. Для меня очень важно всегда придерживаться общепринятых правил поведения.
54. Я склонен часто противоречить людям.
55. Почти во всех семьях супруги друг другу изменяют.
56. По-видимому, я слишком отстраненно смотрю на вещи.
57. В разговорах с представителями противоположного пола я стараюсь избегать щекотливых тем.
58. Когда у меня что-то не получается, мне иногда хочется плакать.
59. Из моей памяти часто выпадают некоторые мелочи.
60. Когда кто-то толкает меня, я испытываю сильное негодование.
61. Я выбрасываю из головы то, что мне не нравится.
62. В любой неудаче я обязательно нахожу положительные стороны.

63. Я терпеть не могу людей, которые всегда стараются быть в центре внимания.
64. Я почти ничего не выбрасываю и бережно храню множество разных вещей.
65. В компании друзей мне больше всего нравятся разговоры о прошедших событиях, развлечениях и удовольствиях.
66. Меня не слишком раздражает детский плач.
67. Мне случалось так разозлиться, что я готов был перебить все вдребезги.
68. Я всегда оптимистичен.
69. Я чувствую себя неуютно, когда на меня не обращают внимания.
70. Какие бы страсти не разыгрывались на экране, я всегда отдаю себе отчет в том, что это только на экране.
71. Я часто испытываю чувство ревности.
72. Я бы никогда специально не пошел на откровенно эротический фильм.
73. Неприятно то, что людям, как правило, нельзя доверять.
74. Я готов почти на все, чтобы произвести хорошее впечатление.
75. Я никогда не бывал панически испуган.
76. Я не упущу случая посмотреть хороший триллер или боевик.
77. Я думаю, что ситуация в мире лучше, чем полагает большинство людей.
78. Даже небольшое разочарование может привести меня в уныние.
79. Мне не нравится, когда люди откровенно флиртуют.
80. Я никогда не позволяю себе терять самообладание.
81. Я всегда готовлюсь к неудаче, чтобы не быть застигнутым врасплох.
82. Кажется, некоторые из моих знакомых завидуют моему умению жить.

83. Мне случалось со зла так сильно ударить или пнуть по чему-нибудь, что я неумышленно причинял себе боль.
84. Я знаю, что за глаза кое-кто отзывается обо мне дурно.
85. Я едва ли могу вспомнить свои первые школьные годы.
86. Когда я расстроен, я иногда веду себя по-детски.
87. Мне намного проще говорить о своих мыслях, чем о своих чувствах.
88. Когда я бываю в отъезде и у меня случаются неприятности, я сразу начинаю сильно тосковать по дому.
89. Когда я слышу о жестокостях, это не слишком глубоко трогает меня.
90. Я легко переношу критику и замечания.
91. Я не скрываю своего раздражения по поводу привычек некоторых членов моей семьи.
92. Я знаю, что есть люди, настроенные против меня.
93. Я не могу переживать свои неудачи в одиночку.
94. К счастью, у меня меньше проблем, чем имеет большинство людей.
95. Если что-то волнует меня, я иногда испытываю усталость и желание выспаться.
96. Отвратительно то, что почти все люди, добившиеся успеха, достигли его с помощью лжи.
97. Нередко я испытываю желание почувствовать в своих руках пистолет или автомат.

Додаток Д

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test

	Вік	Але	тх_1	тх_2	тх_3	тх_4	тх_5	тх_6	тх_7	тх_8	тх_9	отрица	подавл	регресс	компен	проекц	замеще	интелл	реакт
N	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152
Normal Mean Parameter	28,84	60,99	2,97	2,39	2,59	1,66	2,83	1,98	3,06	3,08	2,25	7,60	5,03	7,53	5,22	6,61	6,07	6,93	4,01
Std. Deviation	8,686	10,633	1,153	1,352	1,263	1,080	1,375	1,176	1,186	1,215	1,230	2,401	2,123	3,228	2,163	3,054	2,978	2,471	2,414
Most Extreme Differences																			
Absolute Positive	,191	,080	,190	,218	,179	,387	,167	,298	,171	,184	,214	,103	,154	,091	,102	,072	,096	,102	,167
Positive	,191	,080	,154	,218	,179	,387	,167	,298	,158	,168	,214	,103	,154	,057	,102	,072	,087	,078	,167
Negative	-,144	-,039	-,190	-,152	-,129	-,271	-,145	-,202	-,171	-,184	-,155	-,095	-,084	-,091	-,097	-,070	-,096	-,102	-,089
Kolmogorov-Smirnov Z	2,350	,988	2,340	2,690	2,201	4,767	2,065	3,670	2,107	2,264	2,634	1,264	1,896	1,125	1,262	,892	1,189	1,255	2,055
Asymp. Sig. (2-tailed)	,000	,283	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,082	,002	,159	,083	,404	,118	,086	,000

a. Test distribution is Normal.

b. Calculated from data.

Додаток Е
Test Statistics^a

	Але	тх_1	тх_2	тх_3	тх_4	тх_5	тх_6	тх_7	тх_8	тх_9	отриц ание	подав ление	регре ссия	компен сация	прое кция	замещ ение	интелл ектуал из	реакт_ образ	Але_ гр
Mann- Whitney U	1414, 500	1659, 000	1672, 000	1594, 500	1568, 000	1764, 000	1485, 500	1349, 500	1754, 000	1711, 000	1570,0 00	910,50 0	1401, 000	1646,00 0	1379, 000	1228,0 00	1575,50 0	1587,50 0	1536, 000
Wilcoxon W	8917, 500	2124, 000	9175, 000	2059, 500	9071, 000	9267, 000	8988, 500	8852, 500	2219, 000	2176, 000	9073,0 00	8413,5 00	1866, 000	9149,00 0	8882, 000	8731,0 00	9078,50 0	2052,50 0	9039, 000
Z	- 1,925	-,817	-,757	- 1,120	- 1,439	-,312	- 1,718	- 2,293	-,362	-,573	-1,213	-4,308	-1,996	-,860	- 2,098	-2,803	-1,186	-1,133	- 1,520
Asymp. Sig. (2-tailed)	,054	,414	,449	,263	,150	,755	,086	,022	,718	,567	,225	,000	,046	,390	,036	,005	,236	,257	,128

a. Grouping Variable: Статья

Додаток Ж

Ranks

	Стать	N	Mean Rank	Sum of Ranks
Але	чоловік	30	90,35	2710,50
	жінка	122	73,09	8917,50
	Total	152		
тх_1	чоловік	30	70,80	2124,00
	жінка	122	77,90	9504,00
	Total	152		
тх_2	чоловік	30	81,77	2453,00
	жінка	122	75,20	9175,00
	Total	152		
тх_3	чоловік	30	68,65	2059,50
	жінка	122	78,43	9568,50
	Total	152		
тх_4	чоловік	30	85,23	2557,00
	жінка	122	74,35	9071,00
	Total	152		
тх_5	чоловік	30	78,70	2361,00
	жінка	122	75,96	9267,00
	Total	152		
тх_6	чоловік	30	87,98	2639,50
	жінка	122	73,68	8988,50
	Total	152		
тх_7	чоловік	30	92,52	2775,50
	жінка	122	72,56	8852,50
	Total	152		
тх_8	чоловік	30	73,97	2219,00
	жінка	122	77,12	9409,00
	Total	152		
тх_9	чоловік	30	72,53	2176,00
	жінка	122	77,48	9452,00
	Total	152		
отрицание	чоловік	30	85,17	2555,00
	жінка	122	74,37	9073,00
	Total	152		
подавление	чоловік	30	107,15	3214,50
	жінка	122	68,96	8413,50
	Total	152		

регрессия	чоловік	30	62,20	1866,00
	жінка	122	80,02	9762,00
	Total	152		
компенсация	чоловік	30	82,63	2479,00
	жінка	122	74,99	9149,00
	Total	152		
проекция	чоловік	30	91,53	2746,00
	жінка	122	72,80	8882,00
	Total	152		
замещение	чоловік	30	96,57	2897,00
	жінка	122	71,57	8731,00
	Total	152		
интеллектуал из	чоловік	30	84,98	2549,50
	жінка	122	74,41	9078,50
	Total	152		
реакт_образ	чоловік	30	68,42	2052,50
	жінка	122	78,49	9575,50
	Total	152		
Але_гр	чоловік	30	86,30	2589,00
	жінка	122	74,09	9039,00
	Total	152		

компенсация	Correlation Coefficient	,176*	,351*	,401*	,243*	,200*	,359*	,346*	,165*	,354*	,470*	,035	,054	,458**	1,000	,393**	,301**	,059	,109	-,251*
	Sig. (2-tailed)	,030	,000	,000	,003	,013	,000	,000	,042	,000	,000	,669	,509	,000	.	,000	,000	,469	,181	,002
	N	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152
проекция	Correlation Coefficient	,285*	,400*	,396*	,121	,322*	,461*	,422*	,228*	,244*	,182*	-,100	,002	,483**	,393**	1,000	,483**	-,045	,089	-,109
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,137	,000	,000	,000	,005	,002	,025	,220	,981	,000	,000	.	,000	,586	,274	,182
	N	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152
замещение	Correlation Coefficient	,209*	,446*	,370*	,150	,369*	,411*	,451*	,134	,151	,161*	-,190*	,076	,463**	,301**	,483**	1,000	-,166*	,017	-,329*
	Sig. (2-tailed)	,010	,000	,000	,065	,000	,000	,000	,099	,063	,047	,019	,351	,000	,000	,000	.	,041	,834	,000
	N	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152
интеллектуализ	Correlation Coefficient	,012	-,126	-,035	,168*	-,059	-,050	-,074	,252*	-,066	,036	,344**	,085	-,246**	,059	-,045	-,166*	1,000	,118	,080
	Sig. (2-tailed)	,882	,123	,664	,038	,470	,540	,365	,002	,418	,659	,000	,297	,002	,469	,586	,041	.	,147	,328
	N	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152
реакт-образ	Correlation Coefficient	,142	-,094	,215*	,152	,179*	,030	,175*	,192*	,089	,334*	-,004	-,048	,197*	,109	,089	,017	,118	1,000	-,003
	Sig. (2-tailed)	,082	,249	,008	,061	,028	,717	,031	,018	,278	,000	,961	,559	,015	,181	,274	,834	,147	.	,967
	N	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152
Вік	Correlation Coefficient	-,150	-,160*	-,163*	-,139	-,135	-,333*	-,153	-,121	-,043	-,259*	,208*	-,076	-,206*	-,251**	-,109	-,329**	,080	-,003	1,000
	Sig. (2-tailed)	,065	,049	,045	,089	,097	,000	,060	,137	,601	,001	,010	,349	,011	,002	,182	,000	,328	,967	.
	N	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152	152

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Додаток И
One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test

	Вік	Але	тх 1	тх 2	тх 3	тх 4	тх 5	тх 6	тх 7	тх 8	тх 9	отриц ание	подавл ение	регре ссия	компен сация	прое кция	замещ ение	интелл ектуал из	реакт_ образ
N	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60
Normal Mean	28,75	66,27	3,05	2,68	2,80	1,92	3,03	2,37	3,22	3,08	2,53	7,33	5,22	7,82	5,90	7,30	6,40	6,88	4,00
Parameters ^{a,b} Std. Deviation	7,756	11,182	1,213	1,444	1,363	1,239	1,426	1,301	1,209	1,183	1,308	2,556	2,059	3,165	1,937	2,764	3,043	2,373	2,186
Most Absolute	,153	,098	,183	,232	,188	,337	,134	,236	,162	,181	,179	,099	,189	,123	,132	,100	,114	,120	,183
Extreme Positive	,153	,097	,157	,232	,188	,337	,132	,236	,154	,153	,179	,099	,189	,067	,089	,100	,089	,080	,183
Differences Negative	-,126	-,098	-,183	-,169	-,161	-,230	-,134	-,153	-,162	-,181	-,156	-,070	-,090	-,123	-,132	-,093	-,114	-,120	-,082
Kolmogorov-Smirnov Z	1,182	,760	1,419	1,797	1,457	2,610	1,041	1,832	1,256	1,400	1,390	,767	1,467	,954	1,019	,775	,886	,926	1,420
Asymp. Sig. (2-tailed)	,122	,611	,036	,003	,029	,000	,228	,002	,085	,040	,042	,598	,027	,323	,250	,586	,412	,357	,035

a. Test distribution is Normal.

b. Calculated from data.

Додаток К
Порівняння групи осіб без ознак алекситимії та групи осіб
з потенційними ознаками алекситимії
Test Statistics^b

	Але	тх 1	тх 2	тх 3	тх 4	тх 5	тх 6	тх 7	тх 8	тх 9	отрица ние	подавле ние	регрес сия	компенс ация	проект ция	замеще ние	интеллек туализ	реакт_о браз
Mann-Whitney U	,000	184,00	184,50	172,00	123,00	107,00	133,50	192,00	187,50	178,50	184,000	188,500	140,000	190,500	95,500	141,500	180,000	150,500
Wilcoxon W	210,00	394,00	394,50	382,00	333,00	317,00	343,50	402,00	397,50	388,50	394,000	398,500	350,000	400,500	305,50	351,500	390,000	360,500
Z	-5,418	-,445	-,437	-,782	-2,656	-2,585	-1,894	-,224	-,349	-,604	-,436	-,318	-1,638	-,260	-2,853	-1,593	-,546	-1,367
Asymp. Sig. (2- tailed)	,000	,657	,662	,434	,008	,010	,058	,823	,727	,546	,663	,750	,101	,795	,004	,111	,585	,172
Exact Sig. [2*(1- tailed Sig.)]	,000 ^a	,678 ^a	,678 ^a	,461 ^a	,038 ^a	,011 ^a	,072 ^a	,841 ^a	,738 ^a	,565 ^a	,678 ^a	,758 ^a	,108 ^a	,799 ^a	,004 ^a	,114 ^a	,602 ^a	,183 ^a

a. Not corrected for ties.

b. Grouping Variable: Але_гр

Додаток Л
Порівняння групи осіб з потенційними ознаками алекситимії
та групи осіб з алекситимією
Test Statistics^b

	Але	тх 1	тх 2	тх 3	тх 4	тх 5	тх 6	тх 7	тх 8	тх 9	отрицан ие	подавлен ие	регресс ия	компенса ция	проект ия	замещен ие	интеллект уализ	реакт_об раз
Mann-Whitney U	4,500	164,00	104,00	119,50	157,50	192,00	163,00	135,50	197,50	161,00	177,000	141,000	182,000	193,500	174,00	194,500	179,000	159,000
		0	0	0	0	0	0	0	0	0					0			
Wilcoxon W	214,50	374,00	314,00	329,50	367,50	402,00	373,00	345,50	407,50	371,00	387,000	351,000	392,000	403,500	384,00	404,500	389,000	369,000
		0	0	0	0	0	0	0	0	0					0			
Z	-5,301	-1,002	-2,676	-2,224	-1,200	-,223	-1,032	-1,791	-,069	-1,086	-,626	-1,613	-,491	-,178	-,712	-,150	-,574	-1,123
Asymp. Sig. (2- tailed)	,000	,316	,007	,026	,230	,824	,302	,073	,945	,278	,531	,107	,623	,858	,476	,881	,566	,262
Exact Sig. [2*(1- tailed Sig.)]	,000 ^a	,341 ^a	,009 ^a	,028 ^a	,253 ^a	,841 ^a	,327 ^a	,081 ^a	,947 ^a	,301 ^a	,547 ^a	,114 ^a	,640 ^a	,862 ^a	,495 ^a	,883 ^a	,583 ^a	,277 ^a

a. Not corrected for ties.

b. Grouping Variable: Але_гр

Додаток М

Порівняння групи осіб з алекситимією та групи осіб без ознак алекситимії

Test Statistics^b

	Але	тх 1	тх 2	тх 3	тх 4	тх 5	тх 6	тх 7	тх 8	тх 9	отрица ние	подавле ние	регрес сия	компенс ация	проект ция	замеще ние	интеллек туализ	реакт_о браз
Mann-Whitney U	,000	141,00	91,500	81,000	60,000	105,50	119,50	119,00	193,50	137,50	148,500	136,500	132,000	196,500	132,00	134,500	199,500	118,500
Wilcoxon W	210,00	351,00	301,50	291,00	270,00	315,50	329,50	329,00	403,50	347,50	358,500	346,500	342,000	406,500	342,00	344,500	409,500	328,500
Z	-5,420	-1,655	-3,006	-3,306	-4,230	-2,612	-2,306	-2,279	-,183	-1,748	-1,409	-1,747	-1,847	-,096	-1,852	-1,788	-,014	-2,232
Asymp. Sig. (2- tailed)	,000	,098	,003	,001	,000	,009	,021	,023	,855	,080	,159	,081	,065	,924	,064	,074	,989	,026
Exact Sig. [2*(1- tailed Sig.)]	,000 ^a	,114 ^a	,003 ^a	,001 ^a	,000 ^a	,009 ^a	,028 ^a	,028 ^a	,862 ^a	,091 ^a	,165 ^a	,086 ^a	,068 ^a	,925 ^a	,068 ^a	,076 ^a	,989 ^a	,026 ^a

a. Not corrected for ties.

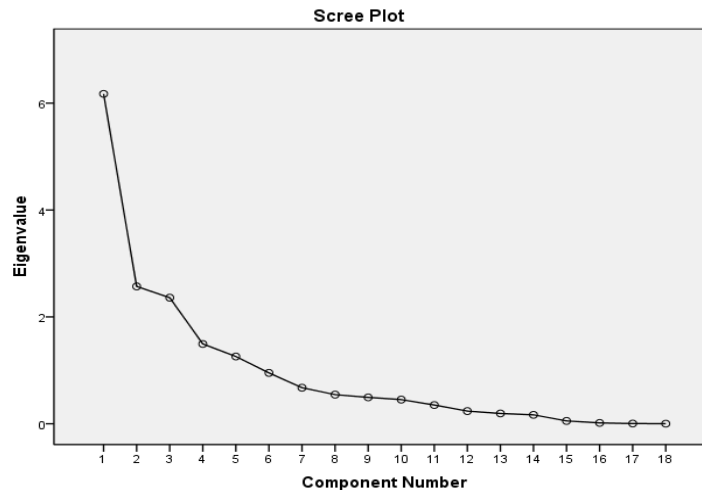
b. Grouping Variable: Але_гр

Додаток Н
Факторний аналіз у групі осіб без ознак алекситимії
Total Variance Explained^a

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared			Rotation Sums of Squared		
	Initial Eigenvalues			Loadings			Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	6,174	34,298	34,298	6,174	34,298	34,298	6,051	33,618	33,618
2	2,570	14,280	48,579	2,570	14,280	48,579	2,632	14,620	48,238
3	2,360	13,111	61,690	2,360	13,111	61,690	2,421	13,452	61,690
4	1,494	8,298	69,988						
5	1,259	6,996	76,984						
6	,952	5,290	82,274						
7	,675	3,748	86,022						
8	,546	3,032	89,053						
9	,494	2,743	91,797						
10	,452	2,512	94,309						
11	,351	1,948	96,257						
12	,238	1,320	97,576						
13	,193	1,075	98,651						
14	,167	,930	99,581						
15	,053	,296	99,878						
16	,016	,089	99,967						
17	,004	,025	99,992						
18	,001	,008	100,000						

Extraction Method: Principal Component Analysis.

a. Only cases for which Але_гр = відсутність алекситимії are used in the analysis phase.



Додаток II
Процедура обертання Varimax факторного аналізу
у групі осіб без ознак алекситимії
Rotated Component Matrix^{a,b}

	Component		
	1	2	3
тх_2	,848		
проекция	,817		
тх_1	,817		
тх_6	,774		
компенсация	,773		
тх_9	,727		
тх_3	,663		
регрессия	,632		
тх_8	,596		
тх_5	,592		
замещение	,580		
интеллектуализ		,765	
тх_4		-,751	
отрицание		,680	
реакт_образ			,810
Вік			,722
тх_7		,594	-,631
подавление	-,423		-,443

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

a. Rotation converged in 6 iterations.

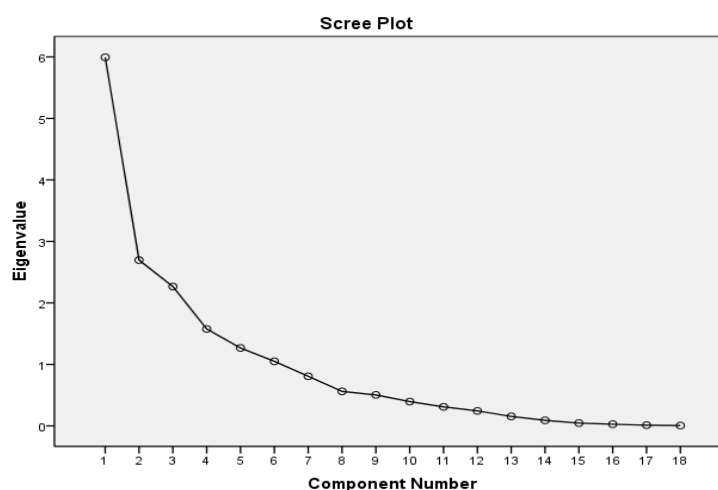
b. Only cases for which Але_гр = відсутність алекситимії are used in the analysis phase.

Додаток Р
Факторний аналіз у групі осіб
з потенційними ознаками алекситимії
Total Variance Explained^a

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	5,993	33,296	33,296	5,993	33,296	33,296	4,873	27,073	27,073
2	2,696	14,979	48,275	2,696	14,979	48,275	3,568	19,824	46,897
3	2,266	12,588	60,863	2,266	12,588	60,863	2,514	13,966	60,863
4	1,577	8,759	69,622						
5	1,267	7,039	76,661						
6	1,050	5,832	82,493						
7	,806	4,479	86,973						
8	,561	3,118	90,091						
9	,503	2,796	92,887						
10	,395	2,195	95,082						
11	,309	1,719	96,800						
12	,243	1,351	98,151						
13	,154	,856	99,007						
14	,089	,495	99,502						
15	,046	,255	99,757						
16	,027	,151	99,908						
17	,011	,062	99,970						
18	,005	,030	100,000						

Extraction Method: Principal Component Analysis.

a. Only cases for which Але_гр = потенційні алекситиміки are used in the analysis phase.



Додаток С

Процедура обертання Varimax факторного аналізу у групі осіб з потенційними ознаками алекситимії

Rotated Component Matrix^{a,b}

	Component		
	1	2	3
замещение	,897		
проекция	,766		
тх_5	,736		
Вік	-,725		
тх_6	,709		,417
компенсация	,660		
реакт_образ	-,549		,400
подавление	,549		
тх_4	,477		
тх_9		,813	
регрессия		,739	-,406
отрицание		-,712	
тх_2		,692	
тх_1	,583	,688	
интеллектуализ			,717
тх_8			-,703
тх_3			,577
тх_7			,454

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

a. Rotation converged in 7 iterations.

b. Only cases for which Але_гр = потенційні алекситиміки are used in the analysis phase.

Додаток Т

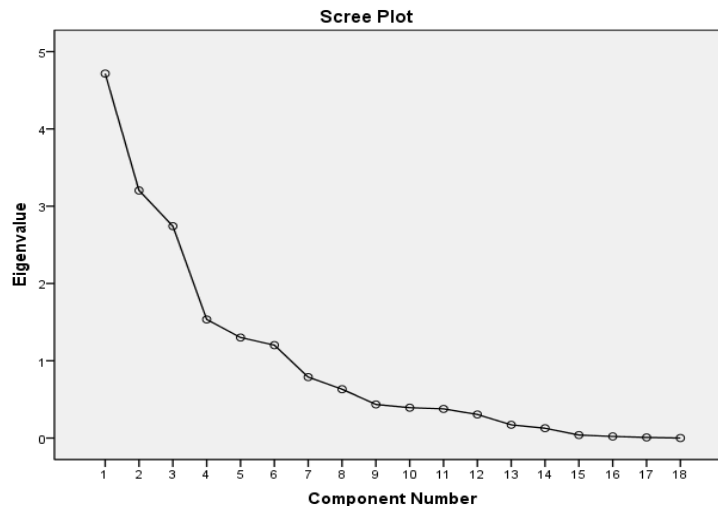
Факторний аналіз у групі осіб з алекситимією

Total Variance Explained^a

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared			Rotation Sums of Squared		
	Initial Eigenvalues			Loadings			Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	4,716	26,200	26,200	4,716	26,200	26,200	4,482	24,901	24,901
2	3,204	17,798	43,998	3,204	17,798	43,998	3,120	17,335	42,236
3	2,742	15,233	59,231	2,742	15,233	59,231	3,059	16,995	59,231
4	1,535	8,526	67,757						
5	1,301	7,228	74,985						
6	1,203	6,681	81,666						
7	,789	4,382	86,048						
8	,632	3,514	89,562						
9	,435	2,418	91,980						
10	,393	2,185	94,165						
11	,377	2,097	96,262						
12	,305	1,696	97,958						
13	,171	,953	98,911						
14	,127	,707	99,618						
15	,039	,216	99,834						
16	,021	,117	99,951						
17	,009	,047	99,999						
18	,000	,001	100,000						

Extraction Method: Principal Component Analysis.

a. Only cases for which Але_гр = алекситиміки are used in the analysis phase.



Додаток У
Процедура обертання Varimax факторного аналізу
у групі осіб з алекситимією
Rotated Component Matrix^{a,b}

	Component		
	1	2	3
регрессия	,802		
проекция	,687		
тх_2	,644		
тх_6	,640		
компенсация	,625		
тх_9	,592		,536
тх_1	,543		-,532
Вік	-,435		
интеллектуализ		,837	
тх_3		,772	
тх_4		,720	-,531
тх_7	,509	,630	
тх_5	,431	,522	
подавление	-,454	,501	
замещение	,411		-,764
реакт_образ			,760
тх_8	,541		,661
отрицание			,466

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser

Normalization.

a. Rotation converged in 12 iterations.

b. Only cases for which Але_гр = алекситиміки
are used in the analysis phase.